

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2017

Matyáš Viktora

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Matyáš Viktora

**Nation-Building v neuznaných státech:
Případová studie, Podněsterská moldavská
republika**

Bakalářská práce

Praha 2017

Autor práce: **Matyáš Viktora**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Šír, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

VIKTORA, Matyáš. *Nation-Building v neuznaných státech: Případová studie, Podněsterská moldavská republika*. Praha, 2017. 62 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Šír, Ph.D.

Abstrakt

Jednopřípadová studie se zabývá národní identitou obyvatel mezinárodně neuznaného *de facto* státu, který se nazývá Podněsterská moldavská republika. Práce vychází z konstruktivistického předpokladu, že každá národní identita je konstruktem, který je tvořen intelektuálními, politickými a jinými elitami. Práce hledá odpovědi na otázky, jestli existuje podněsterská národní identita, jakým způsobem ji místní elity a propaganda konstruuji, na čem tuto identitu staví a jakých nástrojů v její konstrukci využívají. Práce je zahájena historickým exkurzem, který čtenáři přibližuje důležité události z historie PMR a Moldavska v kontextu vývoje jazykových a kulturních politik rusifikace a moldovanizace, které v oblasti používala správa carského Ruska a SSSR. Sledovány jsou také proměny v etnickém složení zkoumaného teritoria v závislosti na politiky řízené imigrace slovanského obyvatelstva. Tuto část následuje teoretická kapitola na téma konstrukce národní identity. Hlavní částí práce je identifikace nástrojů, které současný režim používá ke konstrukci identity: propaganda, politizovaná historiografie a jazyková politika. Tyto nástroje jsou v závěru srovnávány s předchozími politikami rusifikace a moldovanizace.

Abstract

The topic of this case study is the national identity of the unrecognised Transnistrian Moldovan Republic. The study draws from the constructivist assumption that every national identity is constructed by intellectual, political and other elites. The study seeks answers to the question of whether there is a separate Transnistrian identity, how is such identity constructed, on which foundations it is being built and which tools are being involved in the process. The study begins with the history of the region in the context of Russian and Soviet colonialist policies of Russification, Moldovanisation and managed immigration. This chapter is followed

by theoretical chapter on the theme of national identity. The main part of the work sets out to identify the tools, which are being used by the regime to create the national identity: The propaganda, politicized historiography and language policies. These tools are in turn compared with the previous colonial policies of Russification and Moldovanisation in the conclusion.

Klíčová slova

Nation-building, Neuznané státy, Národní identita, Regionální identita, Podněstří.

Keywords

Nation-building, Unrecognised States, National Identity, Regional Identity, Transnistrian.

Rozsah práce: 119 891 znaků.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Matyáš Viktora

Poděkování

Chtěl bych poděkovat panu doktoru Širovi za jeho cenné a podnětné rady a velice aktivní přístup při vedení práce. Dále bych chtěl poděkovat Ksenii Čurmanové za trpělivost a pomoc při překladu, kontaktu s místními úřady a kontaktování respondentů během mého terénního výzkumu v Tiraspolu. Bez ní bych se pravděpodobně do Podněstří nikdy nedostal.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Matyáš Viktora

E-mail:

matyasviktora@gmail.com

Semestr:

Letní

Akademický rok:

2016/2017

Název práce:

Nation-building v neuznaných státech: Případová studie, Podněsterská Moldavská „republika“

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):

18. 5., 2017

Vedoucí bakalářského semináře:

doc. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.

Vedoucí práce (povinné):

PhDr. Jan Šír, Ph.D.

Zdůvodnění výběru tématu práce:

Krise na Ukrajině, odstartovaná v roce 2014, vykazuje množství paralel s krizí v Moldavsku z roku 1990. Samozvané „republiky“ v regionu Donbasu v tomto smyslu trpí podobným dilematem, kterým dodnes trpí samozvaná Podněsterská Moldavská „republika“. Jejich de facto politické elity nechtějí být součástí státu, od kterého se násilím odtrhnuly – Ukrajiny a Moldavska – ale nemohou se stát součástí Ruské federace. V tom jim zabraňuje řada faktorů – geopolitická situace, nejednota uvnitř etnický a jazykově nehomogenních samozvaných států, ahistoričnost, absence silného národního mýtu. Tato situace je nutí hledat nové národní narativy, vycházející z dřívějších či zcela nových koncepcí. Podněstří má smysl zkoumat hlavně ze dvou důvodů. Prvním je, že se jedná o často opomíjené či dokonce zcela neznámé téma, o kterém dosud bylo napsáno jen skromné množství erudované literatury. Druhým je, že šlo vlastně o první samozvanou „republiku“ v oblasti „blízkého pohraničí“ Ruské federace. PMR byla prvním případem nestátní entity, která vykazuje mnoho vnějších atributů státu (vlajka, území, obyvatelstvo), které však chybí mezinárodní uznání. Podobným způsobem později v regionu začaly vznikat „státy“ další, což implikuje možnost, že nejde o ojedinělý případ, ale o vzorec či trend. Vzhledem k tomu, že sousední Ukrajina aktuálně vede nevyhlášenou válku s Ruskem, největším spojencem a garantem existence PMR, získává do té doby možná méně viditelná separatistická Podněsterská „republika“ na mezinárodním významu.

V čem se změnil cíl práce:

Jednopřípadová studie si dává za cíl zjistit, jakým způsobem je v PMR nahlíženo na otázku Podněsterské národní identity, zejména mezi mladšími generacemi, narozenými po odtržení separatistické „republiky“ či během procesu odtržení. Pro zjištění odpovědi na tuto otázku je použito více postupů. Primárním zdrojem dat je analýza odborné literatury na toto téma a zpracování předešlých sociologických průzkumů. Dalším zdrojem dat bude terénní výzkum v PMR. Nosnými postupy terénního výzkumu jsou sociologický kvantitativní a kvalitativní a etnografický výzkum. Tyto komponenty by měly být na sobě navzájem relativně nezávislé a tudíž zajišťovat dostatek dat k analýze při selhání jednoho nebo více komponentů.

Po návratu do ČR bude autor pracovat s nashromážděným materiálem a s pomocí výše zmíněné literatury hledat kořeny podněsterské národní identity. Autor bude při práci spolupracovat s ruskojazyčnou překladatelkou, redaktorkou rádia Svobodná Evropa, která bude zajišťovat hladkou komunikaci s účastníky šetření. Autor si je vědom možnosti, že bude během výzkumu vystaven dezinformačním a jiným tlakům, které by mohly ovlivnit vyznění práce i shromážděných dat. Proto tato data mají pouze doplňkovou povahu, v závislosti na reálném průběhu terénního výzkumu, což nelze dopředu odhadnout.

Základní charakteristika tématu. V čem se změnilo časové, teritoriální a věcné vymezení práce:

Práce pracuje s předpokladem, že téma nacionalismu a národní identity je v podněsterském prostředí obzvláště palčivou otázkou, protože podněsterský „stát“ nemá žádnou výraznou historickou tradici či mýtickou „pravlast“, na které by se dal postavit národní mýtus. Proto je pro samozvanou „republiku“ složitější konstruovat národní identitu na historickém základě starším než z dob existence SSSR. Narativ také není možné konstruovat na etnickém či etnolingvistickém základě, protože „republika“, jakkoli ve veřejném životě výrazně převládá ruština, sestává z vícero etnolingvistických skupin, z nichž žádná nemá co do počtu příslušníků nad ostatními výrazně navrch. Proto je nanejvýš vhodné studovat, jak se s tímto dilematem místní vyrovnávají a jaký způsobem národní mýtus konstruují v závislosti na interních a externích podmínkách vývoje.

Prvním komponentem sociologického průzkumu na místě je dotazník, který bude fyzicky rozšířen zejména mezi studenty Podněsterské státní univerzity Tarase Ševčenka, dále pak mezi účastníky druhé fáze. Následně bude použita metoda sněhové koule (snowball sampling), kdy budou dotazovaní požádáni o pomoc při hledání dalších možných účastníků. Druhou fází je tvorba 2-3 focus groups, kdy bude autor práce za asistence ruskojazyčného rodilého mluvčího vést rozhovor na téma podněsterské národní identity se skupinami účastníků o velikosti cca. 4-8 osob. Třetí fází, která bude probíhat paralelně s fázemi 1-2, bude etnografický výzkum, spočívající v hledání symbolů a znaků budované identity ve veřejném prostoru. Po návratu z terénního výzkumu bude autor kriticky konfrontovat získané materiály s literaturou a předešlými sociologickými průzkumy.

Časové vymezení je rámcově od vzniku PMR v roce 1991 do současnosti. Důraz bude kladen na spolupráci se studenty VŠ a jejich současníky, ideálně narozenými v době během války za „podněsterskou samostatnost“, případně po ní, tedy s dosud nestudovanou skupinou, která válečné a sovětské zkušenosti prožívá pouze zprostředkovaně.

<p>Předpokládaná struktura práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod. (1-2 normostrany) Metodologie, data. 2. Historický exkurz, co to je Podněstří. (8-10 normostran) Kapitola, která staví na autorově předešlé ročníkové práci, nazvané „Cesta ke konfliktu v Podněstří.“ Tato část se zabývá moderní historií Moldavska s důrazem na etnický, sociální a politický vývoj její části, která si dnes říká PMR. Konflikt v Podněstří vzniknul a vyvinul se na základě mnoha různých faktorů. Určujícími proměnnými byly historická zkušenost jak Moldavanů, tak Podněsterců, velice komplikované etnické poměry i minulost Moldavska, po dlouhou dobu až kontrastní stupně socioekonomického vývoje ruskojazyčného a ukrajinskojazyčného obyvatelstva a etnických Moldavanů, makroekonomické rozdíly (zahrnující i celkovou stavbu ekonomiky) mezi regiony Podněstří a Besarábie, dlouhodobá migrační politika Ruské říše i SSSR, politické neshody a přešlapy, vojenská posádka SSSR na levém břehu Dněstru a latentní pomoc Moskvy separatistickému hnutí. Jakým způsobem se PMR politicky vyvíjela od svého vzniku. Politické strany, osobnosti. 3. Konstrukce národní identity. Jakým způsobem vzniká národní identita, čím je ovlivněna. Znaky národní identity. 4. Podněsterská národní identita. (15-25 normostran) <ol style="list-style-type: none"> a. Vnější znaky podněsterské identity. Symboly státnosti, státní svátky, monumenty a oltáře, muzea, vzdělávací systém, instituce. b. Vnitřní znaky podněsterské identity. Jazyk, náboženské vyznání, etnicita, historická identita, hodnotový systém, politická ideologie, postoje k vybraným zemím, konceptům a institucím: Moldavsko, EU, Rusko, evropská integrace, USA a Západ. 5. Závěr. (2-5 nrs)
<p>Vývoj metodologické koncepce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Naplánován terénní výzkum, určený ke sběru dat: Kvantitativní (dotazník) + kvalitativní metoda (Focus skupiny, etnografický výzkum obecně). 2. Zahrnuty etnografické a sociologické přístupy a techniky, spojené s terénním výzkumem.
<p>Změny v literatuře:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Přidány metodologické zdroje na témata: Sociologický průzkum, etnografie. 2. Odstraněny některé kontextuální sekundární zdroje. 3. Literatura bude rozšířena o ruskojazyčné zdroje.
<p>Základní literatura:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Babbie, Earl R. <i>The Practice Of Social Research</i>. Fourteenth edition. Cengage Learning, 2015. 2. Hammersley, Martyn, and Paul Atkinson. <i>Ethnography: Principles In Practice</i>. Repr. London: Routledge, 1992. 3. Wodak, Ruth, De Cillia Rudolf, Reisigl Martin, Liebhart Karin, Hirsch Angelika, Mitten Richard, and Unger J. W. <i>The Discursive Construction of National Identity</i>. Edinburgh University Press, 2009. 4. Dima, Nicholas. <i>Moldova And The Transdnestr Republic</i>. New York: Columbia University Press, 2001. 5. Grzywaczewski, Tomasz, Lachowski, Tomasz. „Is there a Transnistrian identity?“ <i>New Eastern Europe</i>, Vol. 23, No. 6 (2016), 94-99. 6. Ala Svet. „Staging the Transnistrian Identity Within the Heritage of Soviet Holidays.“ <i>History and Anthropology</i>, Vol. 24, No. 1 (2013): 98–116. 7. Protsyk, Oleh. „Representation and Democracy in Eurasia’s Unrecognized States: The Case of Transnistria.“ <i>Post-Soviet Affairs</i>, vol. 25, no. 3, (2009): 257–281. 8. Roper, Steven D. „The Politicization Of Education: Identity Formation In Moldova And Transnistria“. <i>Communist And Post-Communist Studies</i> 38 no. 4 (2005): 501-514. 9. Blakkisrud, Helge, and Pål Kolstø. 2011. „From Secessionist Conflict Toward A Functioning State: Processes Of State- And Nation-Building In Transnistria“. <i>Post-Soviet Affairs</i> 27 (no. 2): 178-210. 10. Roper, Steven D. 2001. „Regionalism In Moldova: The Case Of Transnistria And Gagauzia“. <i>Regional & Federal Studies</i> 11 (no. 3): 101-122. 11. Troebst, Stefan. 2003. „We Are Transnistrians!: Post-Soviet Identity Management In The Dniester Valley“. <i>Ab Imperio</i>, no. 1: 437-446. 12. Muth, Sebastian. 2014. „Linguistic Landscapes On The Other Side Of The Border: Signs, Language And The Construction Of Cultural Identity In Transnistria“. <i>International Journal Of The Sociology Of Language</i> 2014 (no. 227): 25-46. 13. Mitrofanova, Anastasia V. 2015. „Transnistrian Conflict In The Context Of Post-Soviet Nation-Building“. <i>Sociolinguistic</i>

<p>Studies 9 (no. 2-3): 191-2016.</p> <p>14. Dembinska, Magdalena, and Julien Danero Iglesias. 2013. "The Making Of An Empty Moldovan Category Within A Multiethnic Transnistrian Nation". <i>East European Politics And Societies</i> 27 (no. 3): 413-428.</p> <p>15. Mendel, Iuliia. „Transnistria’s Lost Generation“ <i>New Eastern Europe</i> Vol. 17, No. 3-4 (2015): 151-158.</p> <p>16. Arcadie Barbarosie, study conducted by the Institute for Public Policy, and Marcel Garaz et al. <i>Aspects Of The Transnistrian Conflict</i>. Chişinău: Institutul de Politici Publice, 2004.</p> <p>17. Istomin, Igor. „Transnistrian strategy in the context of Russian–Ukrainian relations: the rise and failure of ‘dual alignment.’“ <i>Southeast European and Black Sea Studies</i>, Vol. 16, no. 1 (2016).</p> <p>18. Popescu, Nicu. <i>The Eu In Moldova Settling Conflicts In The Neighbourhood</i>. Paris: Institute for Security Studies, 2005.</p> <p>19. Cristian, Nita. „Russian Hybrid Warfare in Eastern and Central Europe: A historical analysis. Romanian Case“ <i>Studia Securitatis</i> Vol. 1, No. 1 (2016), 7-16.</p> <p>20. King, Charles. <i>The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture</i>. Stanford: Hoover Institution Press, 2000.</p> <p>21. King, Charles. „The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States.“ <i>World Politics</i> 53, no. 4 (2001): 524-52.</p> <p>22. Stanislawski, Bartosz H., Pełczyńska-Nałęcz Katarzyna, Strachota Krzysztof, Falkowski Maciej, Crane David M., and Levitsky Melvyn. "Para-States, Quasi-States, and Black Spots: Perhaps Not States, but Not "Ungoverned Territories," Either." <i>International Studies Review</i> 10, no. 2 (2008): 366-96.</p> <p>23. Млечко, Татьяна. "Родной язык нетитульного населения страны как язык высшего образования (Русскоязычная вертикаль образования в Республике Молдова)." <i>Russian Language Journal / Русский язык</i> 59 (2009): 37-47.</p>		
<p>Podpis studenta a datum Matyáš Viktora, 5. února 2017</p>		
Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

Bibliografický záznam	5
Prohlášení	7
Poděkování	8
1. Úvod	5
1.1. <i>Proč má smysl studovat národní identitu neuznaných států v post-sovětském prostoru</i>	5
1.2. <i>Téma, cíle práce, výzkumná otázka</i>	5
1.3. <i>Stav bádání. Kritické zhodnocení literatury.</i>	6
1.4. <i>Struktura práce</i>	7
2. Historie	8
2.1. <i>Geografické vymezení Moldavska a Podněstří</i>	8
2.2. <i>Historické interakce Rusů a Moldavanů</i>	8
2.3. <i>Vývoj etnické a společenské struktury země pod ruskou správou</i>	9
2.3.1. <i>Rusko carské</i>	9
2.3.2. <i>Moldavská autonomní sovětská socialistická republika</i>	10
2.3.3. <i>Po 2. světové válce</i>	11
2.3.4. <i>Perestrojka a národní vzepětí</i>	13
2.4. <i>Válka v Podněstří</i>	15
2.5. <i>Vliv geografie, ekonomiky a vojenských základen</i>	17
2.5.1. <i>Podněsterská Periferie</i>	17
2.5.2. <i>Ekonomika</i>	18
2.5.3. <i>Základny</i>	18
2.6. <i>Cesta ke konfliktu v Podněstří</i>	18
3. Konstrukce národa a národní identity	19
4. Konstrukce podněsterské národní identity	21
4.1. <i>Západní diskurs ve vztahu k PMR a odkud pramení</i>	21
4.1.1. <i>Západní vztah k Východní Evropě</i>	21
4.1.2. <i>Problematika neuznaných států v dnešním světě</i>	21
4.1.3. <i>Stereotypy a zkratky</i>	22
4.2. <i>Konstrukce podněsterské národní identity ze strany státu</i>	24
4.3. <i>Konstrukce podněsterské národní identity v historiografii</i>	26
4.4. <i>Konstrukce podněsterské národní identity skrze politiku vzdělávání a jazyka</i>	28
4.5. <i>Konstrukce podněsterské národní identity ve veřejném prostoru</i>	29
4.5.1. <i>Lingvistická krajina a veřejný prostor</i>	29
4.5.2. <i>Státní svátky a oslavy</i>	32
4.6. <i>Otázka legitimacy a demokratičnosti Podněsterského režimu</i>	33
4.6. <i>Veřejné mínění v Podněstří</i>	35
5. Závěr	36
Summary	37
Použitá literatura	38
Primární zdroje	40
Seznam příloh	42
Přílohy	43

1. Úvod

1.1. *Proč má smysl studovat národní identitu neuznaných států v post-sovětském prostoru*

„Podněsterská moldavská republika¹ si vydobyla svou *de facto* nezávislost na Moldavsku počátkem 90. let 20. století. Dilematem, kterým dodnes trpí, je otázka vlastní národní identity. Její politické elity nechtějí být součástí státu, od kterého se násilím odtrhnuly – Moldavska². Přestože však podněsterské elity v nedávné době opakovaně volaly po připojení k Rusku³ a oficiálně „republika“ usiluje o mezinárodní uznání, obě možnosti se zdají být daleko od naplnění. Tato situace nutí PMR hledat nové národní narativy, vycházející z dřívějších či zcela nových koncepcí. Podněstří má smysl zkoumat hlavně ze dvou důvodů. Prvním je, že se jedná o často opomíjené či dokonce zcela neznámé téma, o kterém dosud bylo napsáno jen malé množství literatury. Druhým je, že šlo vlastně o první samozvanou „republiku“ v oblasti „blízkého zahraničí“ Ruské federace, v jejíchž šlépějích kráčí další státotvorné pokusy typu Doněcké či Luhanské lidové „republiky“. PMR byla prvním případem nestátní entity v regionu, která vykazuje mnoho vnějších atributů státu, chybí jí však mezinárodní uznání. Podobným způsobem později začaly vznikat „státy“ další, což implikuje možnost, že nejde o ojedinělý případ, ale o jistý trend. Vzhledem k tomu, že sousední Ukrajina aktuálně vede nevyhlášenou válku s Ruskem, největším spojencem a garantem existence PMR, získává do té doby možná méně viditelná separatistická Podněsterská „republika“ na mezinárodním významu.

1.2. *Téma, cíle práce, výzkumná otázka*

Práce je případovou studií konstrukce národní identity v Podněstří po roce 1991. Její hlavní část je časově vymezena válkou za nezávislost a prezidentskými volbami v PMR v roce 2016, avšak pro lepší porozumění kořenům podněsterského konfliktu se neobejde bez určitých přesahů. Značnou část práce tvoří historický exkurs, který odhaluje proměny společnosti, rozdíly a spojnice mezi územími ležícími po obou březích Dněstru. Práce hledá odpověď na následující otázky: Existují rozdíly mezi populacemi na obou březích Dněstru, tj. v současném Podněstří a Moldavsku? Pokud ano, co k nim vedlo? Existuje samostatná podněsterská regionální či národní identita? Pokud identita existuje, jakým způsobem vznikla a co jí charakterizuje? Jakým způsobem, s jakými motivacemi a s jakými výsledky konstruují podněsterské elity národní identitu Podněsterců? Nakolik se s ní obyvatelstvo PMR ztotožňuje? Jak se během historie měnilo etnické a silové rozložení v regionu a jaký význam mělo pro formování místních identit?

Ve svém studiu konstrukce podněsterské národní identity vycházím z teze, že každá národní identita je konstruována, tj. že neexistuje žádná „přirozená“ národní identita. Hlásím se tak k odkazům Benedicta Andersona⁴ a Michaela Billiga.⁵ Ve své případové studii ilustruji, že se podněsterským autoritám během dvaceti let „samostatnosti“ PMR do určité míry podařilo přesvědčit obyvatelstvo o „reálnosti“ a „pravosti“ konstruované identity.

¹ Dále také PMR.

² Tedy Moldavské republiky. Dále také MR.

³ Damien Sharkov, „Moldova’s Transnistrian separatists urge Russia annexation“ *Newsweek* (2016) <http://www.newsweek.com/moldovas-transnistrian-separatists-call-join-russia-496931> (staženo 13. 3. 2017).

⁴ Benedict Anderson, *Imagined communities* (London: Verso, 1982).

⁵ Billig, Michael, *Banal nationalism*, (London: Sage, 2014).

Primárním postupem tvorby v případě této práce je kompilace dosud vydané literatury. Dlouho jsem váhal, zda mám ve zdrojích využívat i ruskojazyčné a rumunskojazyčné vědecké texty a nakonec jsem se rozhodl této možnosti nevyužít. Rozhodl jsem se tak ze dvou důvodů. Prvním je, že rozsah této práce již ve své současné podobě překračuje doporučený rámec a zdrojů v angličtině je dle mého názoru dostatek. Druhým důvodem je, že v obou diskurzích existuje riziko podjatosti. K tomuto závěru jsem dospěl mj. po e-mailové konzultaci s Bobem Deenem, který zastává pozici Senior Advisera ve věci národních minorit v OBSE a na tematiku PMR se specializuje. Ten mi potvrdil, že „jazyk literatury na toto téma téměř vždy předurčuje postoj autora“.⁶

Dalším zdrojem dat a možná hlavním přínosem práce je exploratorní terénní výzkum v PMR, který jsem osobně absolvoval na počátku roku 2017. Do PMR jsem jel s cílem sbírat data ve formě vyhodnocení dotazníků, které jsem pro tuto příležitost připravil. Tyto dotazníky týkaly národní identity dotázaných a jejich postojů ke směřování PMR. Dotázanými měli být mladí Podněsterci, narození po ukončení podněsterské války za „nezávislost“. Z důvodu omezení vyplývajících z politické situace v Podněstří a z důvodu organizačních problémů se však tento sběr dat ukázal být neuskutečnitelným. Vedl jsem proto pouze neformální a nestrukturované rozhovory s mladými Podněsterci na téma identity a jejich životních situací a postojů. Dále jsem během výzkumu zkoumal manifestace a konstrukci národní a historické identity ve veřejném prostoru v Tiraspolu a Benderu.

1.3. Stav bádání. Kritické zhodnocení literatury.

Pro napsání práce bylo použito široké spektrum zdrojů. Primární data zahrnují ústavu PMR, články z tisku, které se věnovaly aktuálním událostem a vlastní data, která jsem sesbíral během terénního výzkumu v Tiraspolu a Benderu. Sekundární data zahrnují literaturu teoretického zaměření, studie, týkající se problematiky neuznaných států v post-sovětském prostoru a studie k vybraným aspektům politického života v PMR. Sekundární data obsahují historické monografie a odborné články z příslušných odborných časopisů, pocházejících z různých vědeckých disciplín: Teritoriální studia, sociologie, geografie, historie a sociolingvistická studia.

V historickém exkurzu kompiluji monografie Marcela Mitrascey,⁷ Charlese Kinga⁸ a Nicolase Dimy.⁹ Z jejich prací jsem vybíral hlavně části, které mohou v novém světle ukázat politiky současného PMR, říkají něco o proměnách etnického složení či politice kolonizační správy. V teoretické části o konstrukci národní identity stavím na klasické konstruktivistické ideji imaginárního společenství Benedicta Andersona,¹⁰ kterou doplňuji hlavně z monografie Johna Josepha vztahu jazyka a identity.¹¹ Tento vztah by se zde dal jistě dále rozvést, již tak příliš široký rozsah práce to však neumožňuje.

V jádrové části práce stavím na několika odborných člancích, které se týkají konstrukce identity v PMR, veřejného mínění, demokratické legitimacy režimu a stereotypů, které se v souvislosti s regionem objevují. Specificky na toto téma bohužel dosud nevznikla žádná

⁶ Bob Deen (Head of Section/Senior Adviser OSCE High Commissioner on National Minorities), v e-mailové konverzaci s autorem, 26. 4. 2017.

⁷ Marcel Mitrasca, *Moldova: a Romanian province under Russian rule: diplomatic history from the archives of the great powers* (New York: Algora Pub., 2002).

⁸ King, Charles, *The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture* (Stanford: Hoover Institution Press, 2000).

⁹ Nicholas Dima, *Moldova and the Transdnestr Republic* (New York: distributed by Columbia University Press, 2001).

¹⁰ Benedict Anderson, *Imagined communities* (London: Verso, 1982).

¹¹ John E. Joseph, *Language and identity: national, ethnic, religious*. (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2004).

anglicky psaná monografie. Zásadní jsou velice nestranné a objektivní práce Pála Kolstø, který se problematice PMR věnuje již od vzniku „republiky“. Při zpracování dat ze svého terénního výzkumu se mi velice hodily poznatky a teoretické zázemí, které mi poskytly práce Aly Şvet¹² a Sebastiana Mutha.¹³ V rámci reflexe postojů obyvatelstva jsou nedocenitelné snahy vědců, jako je John O'Loughlin a jeho tým. Ti pomocí sociologických průzkumů¹⁴ kvantifikují a reflektují nálady obyvatelstva v zemi, která je jinak pověstná svou uzavřeností a nepřátelstvím autorit vůči západním výzkumníkům a novinářům. Rád bych také zmínil článek Stefana Troebsta,¹⁵ který je svou délkou a pokrytím nejrozsáhlejší, je však bohužel již vzhledem k roku vydání zastaralý.

Moje práce přináší interdisciplinární kombinaci různých prací a postupů, což se děje za cílem objevovat v tématu nové perspektivy. Rozsáhlejší historický exkurz umožňuje sledovat problém v jiném měřítku, což umožňuje hledání kořenů a prapříčin současných problémů a předobraz současných politik, které dnešní „identitotvůrci“ využívají. Dalším přínosem jsou data z aktuálního terénního výzkumu v zemi, kam je již sice dnes jednodušší se dostat, kterou však přesto mnoho vědců nezkoumá. K dalšímu prozkoumání tématu bych zvolil střednědobý či dlouhodobý etnografický výzkum či sociologický výzkum za pomoci focus groups.

1.4. *Struktura práce*

Práce začíná historickým exkurzem, který vymezuje geografické dělení oblasti a zabývá se historií Podněstří a Moldavska. Tato kapitola se může zdát dlouhou, podle mého názoru je však relativně detailní popis historického vývoje oblasti elementární pro pochopení současné situace. Důvodů je několik. Předně je třeba ukázat, nakolik se historie podepsala na etnickém složení MR i PMR a jakým způsobem se vyvíjely vztahy místních etnik. Vzhledem k tomu, jak se mocenské rozložení sil v regionu měnilo, měnily se i vztahy a privilegia etnických a sociálních skupin. Dále je exkurz důležitý proto, že ukazuje, že region byl vždy jakýmsi předělem či hranicí, kde se střetávaly různé velmocenské zájmy. Každá z vládnoucích mocností během své vlády přinesla jinou ideologii a hodnotový systém, což se podepsalo na kolektivním vědomí místních obyvatel. Vývoj jazykové a kulturní politiky v oblasti je důležitý mj. proto, že do velké míry formoval měnící se regionální, kulturní a jiné identity. Zejména ve 20. století se každá ze zásadních událostí a politik podepsala na názorech a postojích obyvatel obou břehů Dněstru, a to často dosti odlišným způsobem. Proto si myslím, že je druhá kapitola svým rozsahem adekvátní pro pochopení kapitoly čtvrté, která je jádrem mé práce.

Ve třetí kapitole se zabývám konstrukcí národní identity v obecné rovině. Vycházím přitom z konstruktivistické teze, že „národ“ a „národní identita“ nejsou přirozeným stavem věcí a že jsou vytvářeny intelektuálními a politickými elitami společně s masmédií a dalšími aktéry. Třetí kapitola tvoří teoretický rámec, ze kterého vycházím ve čtvrté kapitole.

Čtvrtá kapitola je hlavní částí mé práce, kde se snažím odhalit, jakým způsobem je v PMR konstruována národní identita a nakolik se s touto snahou ztotožňují Podněsterci. Kapitola

¹² Ala Şvet, „Staging the Transnistrian Identity Within the Heritage of Soviet Holidays“, *History and Anthropology* 24, č. 1 (2013), 98-116.

¹³ Sebastian Muth, „Linguistic landscapes on the other side of the border: signs, language and the construction of cultural identity in Transnistria“, *International Journal of the Sociology of Language* 227 (2014), 25-46.

¹⁴ John O'Loughlin, Vladimir Kolossov, a Gerard Toal, „Inside the post-Soviet de facto states: a comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria“, *Post-Soviet Affairs* 27, č. 1 (2011), 423-456; O'Loughlin et al., „Who identifies with the ‚Russian World‘? Geopolitical attitudes in southeastern Ukraine, Crimea, Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria“, 745-78.

¹⁵ Troebst, Stefan, „We Are Transnistrians!\": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley.“ *Ab Imperio* 2003, č. 1 (2003), 437-66.

začíná kritickým zhodnocením některých postojů a stereotypů, které se ve vztahu k PMR a ostatním *de facto* státům v post-sovětském prostoru objevují v západních médiích. V dalších podkapitolách se věnují tomu, jakým způsobem konstruují podněsterské elity podněsterskou národní ideu, a to v politickém diskurzu, historiografii, politikách vzdělání a jazyka a ve veřejném prostoru. Dále se zde věnují legitimitě a demokratičnosti podněsterského režimu a v poslední podkapitole se zabývám veřejným míněním.

V závěru shrnuji své poznatky a vyslovuji hodnocení úspěšnosti snažení „identitotvůrců“.

2. Historie

2.1. Geografické vymezení Moldavska a Podněstří

Pro začátek je třeba určit samotné území Moldavska a Podněstří, stejně jako další geografické pojmy. Těmito pojmy jsou Moldávie a Besarábie. Na mapě¹⁶ je zobrazeno území středověkého státního útvaru, nazvaného Moldávie. Tento stát se nacházel na částech území dnešní Ukrajiny, MR a Rumunska. Hranice země se během historického vývoje měnily, obecně by se ale dalo území na mapě vyznačit za jádro osídlení etnika, které se v dnešním kontextu označuje za rumunské či moldavské. Používat pro Moldavsko název Moldávie je tedy zavádějící, protože nejde o identické geografické pojmy.

Besarábie¹⁷ je historický region. Jedná se o geografický pojem, původně označující region Moldávie, který sousedil s Černým mořem. Z geografického úhlu pohledu je pokračováním předělu, kde Dněstr odděluje Ukrajinské planiny od kopcovitých zemí Moldavska a od Rumunských hornatějších oblastí.¹⁸ Během postupného dělení podle aktuálního rozložení velmocenských sil v oblasti však poloha a rozsah regionu doznávaly značných změn.¹⁹ Do roku 1812 pokrývala území jen o málo větší, než je dnešní Budžak²⁰. Po Rusko-Turecké válce z let 1806–1812 se rozsah Besarábie značně rozšířil až do míry, kdy pokrývala území, zahrnující i dnešní MR. V tomto rozměru připadla po Bukurešťské mírové smlouvě Rusku.²¹

Podněstří je multietnický a jazykově nesourodý region, kde se stýkají periferie „latinského“ a „slovanského“ gravitačního centra. Ve své současné podobě²² je pouze 5 až 30 kilometrů široké a po své délce následuje řeku Dněstr. Hlavní a největší město Tiraspol v podstatě na západě začíná u hranic s Moldavskem a na východě končí u hranic s Ukrajinou.²³

2.2. Historické interakce Rusů a Moldavanů

Podněstří bylo ve středověku osídleno Slovanskými kmeny, Turkickými nomády a mimo jiné také například Pečengy a Polovci. Region byl součástí Kyjevské Rusi a posléze i

¹⁶ Příloha č. 1.

¹⁷ Na mapě označena jako Bessarabia.

¹⁸ Dima, „Moldova and the Transdnestr Republic“, 1.

¹⁹ Příloha č. 2.

²⁰ V příloze č. 1 označen jako Budzak.

²¹ Mitrasca, „Moldova: a Romanian province under Russian rule: diplomatic history from the archives of the great powers“.

²² Příloha č. 3.

²³ Muth, „Linguistic landscapes on the other side of the border: signs, language and the construction of cultural identity in Transnistria“, 27.

Polsko-Litevského soustátí. V roce 1504 byl region na jih od Dněstru přiveden pod kontrolu Osmanské říše. Zbytek Moldavska byl regionem, kde převládalo rumunsky hovořící obyvatelstvo.²⁴

První kolize geopolitických hráčů Ruska a Osmanské říše na území dnešního Moldavska a přímý kontakt s Ruskem se řadí do konce 18. století. Ruská expanze na území slovanských národů začala později za Kateřiny II. dosahovat jihoukrajinských stepí a to, co je dnes jižní Ukrajinou, bylo tehdy poprvé nazváno Novým Ruskem či Novoruskem (*Новороссия*).²⁵ V roce 1789 v bitvě o pevnost Bendery generál Alexandr Suvorov porazil osmanská vojska. Válka byla ukončena v roce 1792 a toto datum, stejně jako bitva u Bendery, jsou v podněsterské historiografii považovány za výrazné milníky. Portrét generál Suvorova se objevuje na podněsterských bankovkách každé hodnoty a v Tiraspolu stojí jeho pomník poblíž budovy nejvyššího sovětu.²⁶ Společně s Kateřinou II. je Podněsterci považován za národního hrdinu.²⁷ Jako i ve všech ostatních obdobích ruské teritoriální expanze bylo oblast co nejrychleji kolonizovat a umožnit nově nastěhovaným obyvatelům zapustit kořeny. S postupným úbytkem sil Osmanské říše se rozsah ruské expanze zvětšoval.²⁸

2.3. Vývoj etnické a společenské struktury země pod ruskou správou

2.3.1. Rusko carské

Besarábie, na rozdíl od ostatních Osmanských držav na Balkáně, si z vícero důvodů udržovala relativně privilegovaný status. Její aristokracie nebyla na rozdíl od odbojnější Srbské aristokracie vyhlazována a ani se nemusela vzdávat své víry, aby si mohla udržet majetek, jako to bylo v Bosně.²⁹ Region byl převážně agrární. V několika málo městech byly populace složeny zejména z Židů, Němců a Slovanů. Rumuni byli velkostatkáři drženi v nevolnickém stavu. Na levém břehu Dněstru zatím výrazně převládal slovanský kulturní a demografický vliv s větším sklonem k obchodu a urbanizaci. Místní Slované byli často uprchlíci z centrálních částí Ruska – Starověrci; či černomořští Kozáci.³⁰

Jak již bylo zmíněno, ruská správa s sebou nesla významný proces – řízenou imigraci slovanského (převážně ruskojazyčného) obyvatelstva na moldavské území. První fáze kolonizace začala již v roce 1812. Z Ruska a Ukrajiny byli přivedeni zemědělci, úředníci, duchovní a učitelé, aby vytvořili základ místní inteligence. Po prvním sčítání obyvatelstva v roce 1816 vycházelo, že z půlmilionového obyvatelstva tvořili asi 92,5 % Rumuni a Ukrajinci, 1,5 % Rusové a 4,5 % Židé. Rumunský cenzus³¹ z roku 1920 již ukázal jiné hodnoty. Procentní podíl etnicky ruského obyvatelstva se zvýšil až na 5,1 %, Ukrajinců bylo 9,1 %. To, ještě se zhruba 10.000 Poláky dovádělo podíl slovanského etnika až na 2/5 celkového obyvatelstva Velkého Rumunska. Rumunského obyvatelstva bylo cca. 5/8 a Židů 1/10. Důležité je zmínit taktéž německou diasporu.³²

²⁴ Příloha č. 4.

²⁵ Dějinným obloukem se toto označení začíná v poslední době opět užívat v souvislosti s ukrajinskou krizí roku 2013.

²⁶ Příloha č. 5.

²⁷ Şveţ, „Staging the Transnistrian Identity Within the Heritage of Soviet Holidays“, 103-104.

²⁸ Dima, „Moldova and the Transdnestr Republic“, 11.

²⁹ Mitrasca, „Moldova: a Romanian province under Russian rule: diplomatic history from the archives of the great powers“, 18.

³⁰ Pål Kolstø, Andrei Edemsky, a Natalya Kalashnikova, „The Dniester conflict: Between irredentism and separatism“, *Europe-Asia Studies* 45, č. 6 (1993), 977-978.

³¹ Který již ale ze své podstaty zahrnuje i ostatní části tzv. Velkého Rumunska.

³² Charles Upson Clark, *Bessarabia, Russia and Roumania On the Black Sea* (New York: Dodd, Mead & company, 1927), 8.

S procesem kolonizace probíhal souběžně i program rusifikace. Rusifikace je pro naše studium důležitou politikou, protože šlo o shora uvalený, „oficiální“ a „organizovaný“ nacionalismus. Šlo z části o jakousi odpověď na „spontánní“³³ a „protirežimní“ nacionalismus francouzský.³⁴ Cílem bylo svrchu vytvořit komunitu loajálních subjektů, kteří se nebudou bouřit proti režimu. Zpočátku byl v Besarábii na přímý rozkaz cara Alexandra praktikován relativně mírný režim, který umožňoval rumunštině být úředním jazykem a delegoval lokálnímu obyvatelstvu některá samosprávná práva. Postupně se však situace začala obracet. Roku 1828 se Besarábie stala ruskou provincií na stejné úrovni jako ostatní a roku 1833 se ruština stala jediným úředním jazykem. Co se týče etnicity, z dějinného hlediska jsou Moldavané a Rumuni shodným národem. Proti tomuto faktu ale ruská administrativa začala vystupovat, a začala obyvatele Besarábie přesvědčovat, že jsou národem odlišným od svých sousedů za Prutem. Latinka byla jako písmo nahrazena azbukou a obyvatelé Besarábie se dozvěděli, že používají odlišný jazyk než rumunštinu, moldavštinu.³⁵ Tehdejší pokusy o vytvoření a diferenciaci moldavštiny byly však ve srovnání s těmi sovětskými relativně ojedinelé a nedotažené. I v dnešní době, po mnoha letech rusifikace, se však z jazykovědného hlediska nedá mezi jazyky najít výraznější rozdíl³⁶, s výjimkou např. některých administrativních výrazů, které byly na území dnešního Moldavska a Podněstří porušeny.

Když v roce 1878 došlo k vyhlášení samostatného a sjednoceného Rumunského státu, bylo Moldavsko jako politická entita odstraněno z mapy Evropy a zůstalo pouze označením historického a kulturního regionu.³⁷

2.3.2. Moldavská autonomní sovětská socialistická republika³⁸

Moldavská autonomní republika vznikla v roce 1924, a byla rozlohou pouhým zlomkem území Besarábie. Paradoxně se nacházela na území, které bylo předtím součástí Ukrajiny. Rozkládala se na levém břehu Dněstru, tam, kde se dnes nachází samozvaná Podněsterská „republika“. Svým rozsahem však zasahovala více na sever a východ do jižních regionů dnešní Ukrajiny.³⁹ Etničtí Moldavané zde tvořili zhruba 31 % populace.⁴⁰ Hlavním městem bylo zpočátku město Balta, v roce 1929 se jím stal Tiraspol. Tímto vznikla situace, kdy se teritorium, které nikdy nebylo nazvané Moldávií (ač bylo obývané Moldavany) stalo jakýmsi sovětským pokusem o legitimizaci úsilí o získání zbytku Besarábie. Jak poznamenal Nicholas Dima, byla tato „Moldavská“ autonomní republika spíše návnadou pro Moldavany, než fungující entitou. Takto usuzuje mimo jiné i pro to, že po připojení zbytku Moldavska byla větší část na levém břehu Dněstru opět notně umněšena ve prospěch Ukrajinské SSR.⁴¹ Vznik Moldavské autonomní SSR mělo pro Sověty ještě dva další významy. Pomáhalo sovětskému boji proti ukrajinskému nacionalismu a vytvářelo výhodný precedens, který mohl do budoucna

³³ Ačkoliv nacionalismus Velké francouzské revoluce samozřejmě úplně „spontánním“ nebyl, to je však otázka pro jinou práci.

³⁴ Anderson, „Imagined communities“, 86-88.

³⁵ Upson Clark, Bessarabia, „Russia And Roumania On the Black Sea“, 9.

³⁶ Dima, „Moldova and the Transdnestr Republic“, 95.

³⁷ Kolstø et al., „The Dniester conflict: Between irredentism and separatism“, 977.

³⁸ Dále také MASSR.

³⁹ Příloha č. 2, 3. mapa.

⁴⁰ Mitrasca, „Moldova: a Romanian province under Russian rule: diplomatic history from the archives of the great powers“, 122.

⁴¹ Dima, „Moldova and the Transdnestr Republic“, 32.

umožňovat odtrhávání dalších regionů sousedícím státům.⁴² Podobný postup byl zvolen u Karelské autonomní SSR, jejíž existence cílila na podryvání suverenity a legitimacy Finska.⁴³

Právě v Moldavské ASSR započala sovětská verze projektu vytváření samostatného moldavského národa. Sověti ve 20. a hlavně 30. letech zaměstnali řadu vědců, aby začali práci na určení „pravého“ moldavského jazyka. Moskevský lingvista M. V. Sergijevskij byl ve 20. letech pověřen úkolem zmapovat a rozlišit „proletářskou“ moldavštinu a „buržoazní“ rumunštinu. Mohl by se proto s Pavlem Chiorem, tehdejším lidovým komisařem pro osvětu MASSR, který měl celý projekt na starosti, považovat za otce dnešní moldavštiny. V roce 1927 vznikla první verze moldavské gramatiky, používající azbuku. Začaly vznikat neologismy, postavené na základech slovanských jazyků, hlavně ruštiny.⁴⁴ Moldavizace autonomní republiky probíhala ve více rovinách. Dalšími cíli bylo zvyšování počtu Moldavanů ve státní správě a ve straně, vytváření moldavských škol a tvorba nakladatelství, vytvářejících moldavsky psané tiskoviny a literaturu. To všechno v zemi, kde tvořili etničtí Moldavané minoritu.⁴⁵ Od počátku 30. let se přístup změnil v reakci na nežádoucí narůstání nacionalismu v Bělorusku, na Ukrajině i v jiných svazových zemích. Byl vyhlášen boj proti „pravicové úchylce“ a „moldavskému šovinismu“.

Přestože měla MASSR oproti současnému Podněstří značně odlišný charakter (geograficky i politicky), je tento útvar velice důležitý pro analýzu současné Podněsterské „republiky“. Jedná se totiž o první „samostatný“ samosprávný celek s minimálně virtuální autonomií, na který se později mohly elity brojící za samostatnost PMR odvolávat. Mohlo by se zde tudíž mluvit o jakési mýtické pravlasti, která je pro utváření jakéhokoliv národa či státu velice důležitá. Podněsterský historik Ilja Galinsky proto tvrdí, že Podněsterci jako politický národ začali existovat právě v době MASSR: „Nebyli jsme součástí suverénního a nezávislého Moldavska ani jediný den“.⁴⁶ Vztah současného vedení a historiografického diskursu PMR k této pravlasti je však problematický, a to právě ze silně moldavizujícího charakteru MASSR stran jazyka a kultury, který byl v protikladu vůči pozdější trajektorii PMR po ose multikulturalismu pod vedením slovanského elementu.⁴⁷

2.3.3. Po 2. světové válce

Moldavská ASSR byla Rumunskem obsazena (v té době spojencem nacistického Německa) počátkem léta 1941. Na konci léta byla obsazena i oblast Podněstří. K této události je třeba zmínit několik faktů. Rumunsko nemělo úmysl do budoucna Podněstří anektovat, chtělo zde spíše vytvořit nárazníkovou zónu mezi silami Osy a Sovětským svazem. Na druhou stranu zde probíhalo množství zločinů, provedených v rámci nacistické ideologie. Právě sem byli sváženi a zde byli usmrcováni Židé a Romové z celé Besarábie a Bukoviny. Rozhodnutí dobýt Besarábii bylo obecně schvalováno. Obsazení oblastí za Dněstrem, na druhou stranu, nebylo rozhodně akceptováno jednomyslně. Rumunský lid považoval za zbytečné bojovat za hranicemi svých „národních hranic“. Rozhodnutí také bylo nešťastné pro poválečnou vyjednávací pozici Rumunska, protože se dalo považovat jednoznačně agresivní krok, v

⁴² Mitrasca, „Moldova: a Romanian province under Russian rule: diplomatic history from the archives of the great powers“, 123.

⁴³ Nick Baron, „Stalinist planning as political practice: control and repression on the Soviet periphery, 1935–1938“, *Europe-Asia Studies* 56, č. 3 (2004), 440.

⁴⁴ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 69.

⁴⁵ Ibid, 72.

⁴⁶ Anastasia V. Mitrofanova, „Transnistrian conflict in the context of post-Soviet nation-building“, *Sociolinguistic Studies* 9, č. 2-3 (2015), 204.

⁴⁷ Stefan Troebst, „'We Are Transnistrians!': Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley.“ *Ab Imperio* 2003, č. 1 (2003), 447.

kontrastu s obsazením Besarábie, které bylo často považováno spíše za její osvobození od vlivu SSSR.⁴⁸

V roce 1944 se situace obrátila a Podněstří bylo společně se zbytkem historické Besarábie získáno zpět pod sovětskou kontrolu. Jejich spojením vznikla Moldavská SSR⁴⁹, tentokrát již bez přízviska *Autonomní* (tudiž s větší mírou samosprávných pravomocí a celkově silnější pozicí uvnitř Svazu). Vznikla na papíře (společně s budoucími územními změnami) již v roce 1940. Ke konci války bylo nové uspořádání již jen implementováno. Ač před existencí SSSR bezprecedentní, přiřazení zbytků MASSR k MSSR dávalo z etnického hlediska smysl, protože se zde Moldavané nacházeli v téměř 49% podílu. To byl přeci jen o něco výraznější podíl, než 32 %, která by v tu chvíli zastávali Moldavané v celé MASSR. Připojení Podněsterské oblasti také zkomplikovalo potenciální územní požadavky Bukurešti.⁵⁰

Restrukturalizovaná MSSR měla po svém vzniku populaci 2,4 milionu, ze které 68,8 % tvořili Moldavané. Díky své malé rozloze se stala po Arménii druhou nejmenší svazovou republikou.⁵¹ Přesto byla pro Kreml důležitá. Ze strategického hlediska dávala sovětům možnost lepšího přístupu do Střední Evropy skrz Bukovinu a k Dunaji skrz Jižní Besarábii. Absence nerostných zdrojů byla vyvážena úrodností půdy. „S pouze 0,2 procenty sovětského teritoria produkovala Moldávie sama o sobě 2,3 procent veškeré zemědělské produkce SSSR.“⁵² Byla největším výrobcem vína a tabáku a zásadním producentem slunečnicového oleje a cukrové řepy.

Okamžitě po válce zasáhla Moldavsko v plné síle Stalinova politika nucené migrace a reorganizace v rámci SSSR. Stovky tisíc Rumunů z Besarábie byly deportovány do jiných svazových republik, převážně do Střední Asie a na Sibiř. Ne vždy byla ale migrace nucená, první iniciativy byly na bázi dobrovolnosti. Rolníkům a jejich rodinám byla nabízena „perspektivní“ budoucnost, ubytování a práce. Zájem však nebyl příliš velký. Až následně tedy byly zaváděny direktivnější přístupy. V tu samou chvíli byly do MSSR posílány stovky tisíc lidí zejména z Ruska a Ukrajiny.⁵³ Tito nově příchozí získávali v Moldávii vyšší společenský status, bylo jim garantováno bydlení ve městech (na které často samotní Moldavané čekali mnoho let) a pozice ve správě země a straně. To demonstruje, že sovětské cíle nebyly jen ekonomického, ale i politického rázu. Šlo o opětovnou denacionalizaci a rusifikaci elit a městského obyvatelstva.⁵⁴

Rusifikace poloskrytě probíhala díky politice tvorby nového, „sovětského“ národa. Byly spuštěny procesy „Slývání“ (Слияние) a „Sblížení“ (Сближение) etnických skupin. Vedení SSSR se tím snažilo omezit národnostní rozpory a „každodenní rasismus“ ve společnosti. Měla vzniknout nová, vícevrstevná multietnická komunita, spojená socialistickými ideály, seznámena s ruským jazykem a kulturou a v opozici k vývojem na západ od hranic východního bloku. Pro intelektuály, nejen z řad národnostních menšin, však šlo často spíše o skrytou destrukci národních kultur a pro některé Rusy také rozmělnění „jejich vlastní“ kultury. Znalost

⁴⁸ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 94.

⁴⁹ Dále také MSSR.

⁵⁰ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 95.

⁵¹ Ibid, 95.

⁵² Dima, „Moldova and the Transdnestr Republic“, 2.

⁵³ Ibid, 47.

⁵⁴ Steven D. Roper, „The politicization of education: Identity formation in Moldova and Transnistria“, *Communist and Post-Communist Studies* 38, č. 4 (2005), 503.

ruského jazyka a kulturních artefaktů byla v té době něčím, co bychom dnes nazvali kulturním kapitálem⁵⁵, umožňujícím vzestup v sovětské hierarchii.⁵⁶

Rusifikace měst a elit spolu s deportací lokálního obyvatelstva vytvářela prostor pro posílení slovanské minority. Tento proces zasahoval moldavské území na západ i na východ od Dněstru. V tomto regionu ani před tím moldavské obyvatelstvo nemělo majoritní podíl. Pocit sounáležitosti se zemí na druhé straně řeky byl u velké části obyvatelstva menší, gravitačním centrem naopak byla Moskva.

Poválečný hladomor, popravy a deportace skutečných i domnělých kolaborantů s nacisty i moldavských elit, nesouhlasících s kremelským diktátem, problémy kolektivizace a další bolavá místa, typická pro sovětskou správu ve všech svazových republikách, byly dalšími faktory, které snižovaly populaci Moldavanů. Přes to všechno se zejména díky vysoké natalitě⁵⁷ jejich množství v republice začalo záhy opět zvyšovat. Rusové a Ukrajinci, na druhou stranu, již v té době prošli tzv. demografickým přechodem, a jejich porodnost byla nižší. Tím byla vyvážená řízená restrukturalizace obyvatelstva, kvůli nemožnosti zastávat správní funkce se však Moldavané na dlouhou dobu ve své zemi stali spíše jakousi mlčící většinou. V MSSR panovala na sovětské poměry relativně vysoká míra negramotnosti.⁵⁸ Většina Moldavanů žila na venkově,⁵⁹ kde měli menší možnost sběru informací o vnitrosvazovém dění. Jak zmiňuje Nicolas Dima, Moldavané se propadli do stavu jakéhosi sub-národa. Bez možnosti být doopravdy sami sebou se stali ve své zemi jakousi „neexistující většinou“. Bylo pro ně náročné se ztotožnit se sovětskou realitou. Sovětští vůdci je efektivně odstříhli od možnosti rozhodovat o své zemi a zastávat důležitější posty v průmyslu i státní správě a většina populace pracovala v zemědělství. Mezi nimi a vládou probíhalo minimální množství komunikace.⁶⁰

Tento stav byl moldavskou většinou po dlouhou dobu přecházen mlčením. Přisun imigrantů z jiných zemí nevyvolával u původního obyvatelstva silnou reakci. Společná historie s ruskou říší je naučila žít v multietnickém státu jako druhořadé etnikum.⁶¹

2.3.4. Perestrojka a národní vzepětí

Gorbačovova nová politika perestrojky a glasnosti umožnila mimo jiné i částečně vyslovovat nespokojenost s některými aspekty života uvnitř sovětského soustátí. Díky ní se začal dlouho spící moldavský národ probouzet. Znečištění životního prostředí bylo v MSSR prvním impulsem k nespokojenosti. MSSR byla nejhustěji obydlenou sovětskou republikou a intenzivní farmaření, masivní užívání chemikálií a změny teploty způsobené hydroelektrárnami udělaly z Dněstru téměř mrtvou řeku.⁶²

V debatách se zpočátku probíralo pouze téma životního prostředí, následně ale začaly být probírány otázky jiného rázu. Hlavní otázkou se stal jazyk. Zpočátku byly tyto debaty spíše ojedinelé, později se ale rozšiřovaly po celé zemi a širší vrstvy obyvatelstva vyjadřovaly

⁵⁵ Pierre Bourdieu, „The forms of capital“, in *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. J. Richardson (New York, Greenwood, 1986), 241-258.

⁵⁶ Zbigniew Wojnowski, „The Soviet people: national and supranational identities in the USSR after 1945“, *Nationalities Papers* 43, č. 1 (2015), 3-5.

⁵⁷ Peter Mazur, „Fertility among Ethnic Groups in the USSR.“ *Demography* 4, č. 1 (1967), 178.

⁵⁸ *Ibid*, 186.

⁵⁹ *Ibid*, 185.

⁶⁰ Dima, „Moldova and the Transdnestr Republic“, 52.

⁶¹ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 101.

⁶² *Ibid*, 102.

nesouhlas s umělým oddělováním rumunštiny a moldavštiny. Následovaly demonstrace a rozsáhlý celospolečenský dialog.

Do té doby vládnoucí elity často argumentovaly, že protestující a členové Moldavské Lidové Fronty nemají manažerské a administrativní zkušenosti, a že Moldavská Autonomní SSR (tedy Podněstří) byla kolébkou a základem moderního Moldavska a mělo by tudíž být logické, aby Podněstřecí měli hlavní slovo i v rozhodování o dalším směřování země. Nyní ale začínal přebírat moc nový typ lidí. Byli to etničtí Moldavané, vzdělávaní často na univerzitách v Moskvě nebo Kyjevě, zároveň ale obratní řečníci ve místním jazyce, schopní tak lépe komunikovat s masami.⁶³

Základní platformou pro změny a novou nejsilnější silou v zemi se stala Moldavská Lidová Fronta⁶⁴. V roce 1989 sestavila vládu, která byla tvořena téměř výhradně etnickými Moldavany. Tento proces nakonec dospěl k tomu, že Nejvyšší sovět v roce 1989 zavedl řadu jazykových zákonů, které převracely dosavadní směřování země v tomto směru. moldavština, psaná latinkou, se stala oficiálním státním jazykem.⁶⁵ Byla vyslovena teze o jednotnosti rumunštiny a moldavštiny a vzniknul program, který měl do budoucna posilovat roli moldavštiny ve státní správě, vzdělávání a dalších oblastech.⁶⁶ Některé kroky však byly z dnešního pohledu kontroverzní. Šlo o rušení státní výuky v ruštině a změnu výuky historie ze Sovětské na Rumunskou.⁶⁷ Některí výzkumníci dané problematiky na obhajobu politiky MLF namítají, že se v počátku 90. let mohli studenti na vyšších úrovních rozhodnout, zda bude jejich výuka vedena v moldavštině či v ruštině a že výuka v ruštině paralelně probíhala na zvyšujícím se množství soukromých univerzit.⁶⁸ Podle nového zákona museli státní úředníci do 1. ledna 1994 být schopni mluvit jak Rusky, tak Moldavsky. Ač nebyla tato lhůta považována za nepřekročitelnou⁶⁹, vyvolal zákon na levém břehu Dněstru silnou reakci.

Tisíce lidí zejména z industriálních měst vstoupily do stávků a Tiraspol se stal jejich centrem. K nepokojům se přidaly další nerumunské národy, hlavně a Gagazové. Zatímco Ukrajinci byli v této otázce rozpolceni, Gagazové, organizovaní v nově vzniklé separatistické straně Gagauz Khalky, od počátku sympatizovali s odstředivými procesy a žádali kulturní autonomii. Již v polovině roku 1989 ruskojazyční členové MLF z hnutí vystupují. Hnutí bylo označeno za propagátora etnického šovinismu a mluvilo se o jeho pohrdání základy internacionalismu, natolik důležitého pro ideologii SSSR.⁷⁰

Ve volbách z března 1990 získala Moldavská Lidová Fronta přímou či nepřímou kontrolu nad více než dvěma třetinami parlamentu. Do konce jara nově zvolený Moldavský parlament změnil vlajku na rumunskou trikoloru a vyhlásil suverenitu MSSR s budoucí možností samostatnosti země. Bylo rozhodnuto, že budou mít moldavské zákony přednost před sovětskými a změnila se pravidla pro občanství, ekonomiku, zahraniční otázky a finance. Nově měly být sovětské zákony a dekrety platné až po schválení moldavským parlamentem.⁷¹ Moldavská Lidová Fronta ve svojí politice vítězila nad dosavadními komunistickými kádry právě díky akcentování jazykové a národní stránky⁷², to se ale do budoucna ukázalo být velmi

⁶³ Ibid, 134.

⁶⁴ Dále také MLF.

⁶⁵ Roper, „The politicization of education: Identity formation in Moldova and Transnistria“, 504-505.

⁶⁶ Dima, „Moldova and the Transdnestr Republic“, 120.

⁶⁷ Kolstø et al., „The Dniester conflict: Between irredentism and separatism“, 981-982.

⁶⁸ Roper, „The politicization of education: Identity formation in Moldova and Transnistria“, 504-505.

⁶⁹ Ibid, 504-505.

⁷⁰ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 140.

⁷¹ Dima, „Moldova and the Transdnestr Republic“, 146.

⁷² King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 136.

nebezpečnou cestou. Někteří představitelé vedení země si začínali pohrávat s myšlenkou na reintegraci s Rumunskem na stejném principu, jako byla unie z roku 1918. Rozdělení společnosti se dále prohlubovalo. V jednom z průzkumů veřejného mínění bylo pro samostatnost a nezávislost země 54,8 % Moldavanů, ale jen 8,8 % Rusů a 8,4 % Ukrajinců.⁷³

Z předchozích poznatků vyplývá, že nové směřování země bylo pro etnické minority Gagauzů, Rusů a částečně i Ukrajinců velmi problematické. Výsadní postavení ruskojazyčného obyvatelstva bylo nejenom ohroženo, ale začínalo být aktivně omezováno. Do té doby ruské a ukrajinské elity užívaly výsadního práva na nejvyšší funkce v zemi i ve velkých podnicích, to se v tuto chvíli začínalo měnit. Vyhlídky pro členy těchto minorit nebyly obecně příliš příznivé. Sovětský svaz jako celek se otrásal v základech a možnost unie s Rumunskem mohla působit jako strašák nucené rumunizace či dokonce odsunu.

Tato integrace s Rumunskem pro mnohé nebyla natolik perspektivní vyhlídkou. Rumunsko zažívalo počátkem 90. let v kontextu východního bloku jednu z nejnásilnějších revolucí a ekonomická situace byla kvůli politikám „jednoho z nejvíce exotických režimů Evropy“⁷⁴ jednou z nejhorších uvnitř socialistického tábora. Ani v Besarabské části Moldavska nebyli (a dodnes nejsou) všichni v otázce sjednocení s Rumunskem jednotní.⁷⁵

V srpnu 1990 byla jednostranně vyhlášena Gagauzská Autonomní SSR. 2. září 1990 byla jednostranně vyhlášena Podněsterská Moldavská SSR. Obě dvě měly být nezávislé na MSSR, ale měly být součástí Sovětského svazu.⁷⁶

2.4. *Válka v Podněstří*

Od počátku roku 1990 se začaly události odvíjet ve zvýšeném tempu. Podněsterští dělníci se začali sami ozbrojovat zbraněmi, které si bez odporu místních jednotek brali ze sovětských vojenských skladů, a začali formovat domobrané milice. Ve stejnou chvíli policejní jednotky stále loajální k centrální moldavské vládě začaly budovat barikády na důležitých mostech přes Dněstr.⁷⁷

K prvním výraznějším střetnutím došlo v říjnu a listopadu 1990 po referendech o samostatnosti Gagauzsk a Podněstří. Moldavský parlament jejich provedení označil za nelegální a žádal prezidenta Gorbačeva, aby se k jejich výsledkům vyjádřil. Tato žádost byla vznesena kvůli podezření, že jsou minority manipulovány propagandou Moskvy. Kreml se vyhýbal přímé odpovědi a obvinil Moldavskou vládu z iniciace celé krize. Moldavský prezident Mircea Snegur v reakci na to vyhlásil stav nouze a žádal své spoluobčany o pomoc při obraně teritoriální integrity země a její suverenity. V reakci na to se přihlásily tisíce dobrovolníků ze sousedního Rumunska.⁷⁸

O několik dní později došlo k prvním násilnostem. Příslušníci ruských milic na levém břehu Dněstru uzavřeli most poblíž Dubăsari, na což údajně moldavské síly reagovaly otevřenou palbou.⁷⁹ Několik osob bylo zastřeleno, z nichž většina byla na moldavské straně.

⁷³ Vladimir Solonari a Vladimir Brutner, „Rusové v Moldavsku,“ in *The New Russian Diaspora: Russian Minorities in the Former Soviet Republics*, ed Vladimir Shlapentokh, Munir Senojjič a Emil Pajin (Armonk: M. E. Sharpe, 1994), 80.

⁷⁴ Ben Lewis, „Ceausescu: The King of Communism“, BBC, 2002, <https://www.youtube.com/watch?v=0iH20Le8cWQ>.

⁷⁵ Mitrofanova, „Transnistrian conflict in the context of post-Soviet nation-building“, 196-203.

⁷⁶ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 147.

⁷⁷ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 189.

⁷⁸ Dima, „Moldova and the Transdnestr Republic“, 151–152.

⁷⁹ Dodnes je těžko ověřitelné, která strana zaútočila jako první.

V reakci na to vystoupil prezident Gorbačov v televizi a prohlásil situaci za vážnou, nevyslovil se však otevřeně pro zachování územní celistvosti Moldavska. Tím chtěl pravděpodobně naznačit, že jediná šance pro udržení Podněstří v Moldavsku je setrvání Moldavska v SSSR.⁸⁰

Mezi roky 1990 a 1991 se Podněsterským silám povedlo konsolidovat svoji pozici na území regionu. Tím byl zbytek Moldavska odštěpen od infrastruktury, spojující jej s ostatními sovětskými republikami. Klíčový byl neúspěšný Srpnový puč komunistických konzervativců z roku 1991, který předznamenal pád prezidenta Gorbačova a vzestup budoucího prezidenta RF Borise Jelcina. Samozvaná Podněsterská SSR byla totiž jednou ze tří svazových republik, které puč podpořily.⁸¹ Budoucí podněsterský „prezident“ Igor Smirnov byl po neúspěchu puče v defenzivě, čehož využil Moldavský parlament a nechal jej zadržet. Následovala blokáda vlakových spojení do Moldavska ze strany PMR, která hrozila ochromit ekonomiku celé země.⁸² Po výhrůžce z podněsterské strany, že bude Moldavsko odštěpeno od elektřiny, byl Smirnov propuštěn. Následoval závod ve zbrojení mezi Moldavskem a Podněstřím, který trval až do roku 1992. Na levém břehu Dněstru se mezitím začaly objevovat jednotky ruských kozáků a muži ze 14. Sovětské armády, která byla situována v Podněstří, se začali přelévát do nově ustanovených podněsterských ozbrojených sil.⁸³

Po incidentu u Dubăsari následovaly ozbrojené boje, které vyústily ve smrt více než stovky lidí. Mosty přes Dněstr byly separatisty zničeny. Několikrát byl vyhlášen a porušen klid zbraní. V květnu se do konfliktu začala vkládat i 14. armáda, když deklarovala nutnost zklidnění střetů. Z dnešního hlediska se zdá, že spíše zasahovala ve prospěch Podněsterců. V červenci se separatistickým silám za asistence těžké techniky podařilo dobýt strategické město Bender, ležící na západním břehu řeky. Toto město bylo pro přežití Moldavska důležité díky svým muničním skladům a jako ekonomická tepna. Moldavci začali město obléhat za pomoci veškerých prostředků, 20. června však intervenovala na Podněsterské straně 14. sovětská armáda a moldavské síly byly poraženy. Sovětské síly byly v té době odříznuty od komunikace s Moskvou, proto se dnes uvádí, že rozkaz pravděpodobně nepřišel z kanceláře prezidenta Jelcina, ale od samotného velitele jednotky, generálplukovníka Jurije Netkačeva. Později byl tento zásah zpětně obhajován nutností zasáhnout proti „genocidě místního ruskojazyčného obyvatelstva“ Moldavskou armádou.⁸⁴ Ač se během bitvy o Bender vyskytlo množství civilních obětí, jejichž smrt zavinily vojenské akce obou stran, pokus o genocidu nebyl nikdy objektivními zdroji prokázán.⁸⁵ Příběh o smrti či znásilnění nevinných ruskojazyčných obyvatel Bendery rukou Moldavských „nacionalistů“ se však stal jedním ze základních kamenů podněsterského národního mýtu.

Po bitvě o Bender boje ještě po určitou dobu pokračovaly, výsledek války však již byl rozhodnut. Moldavské jednotky byly po všech stránkách vojensky slabší a hůře organizované. Na konci června 1992 je podepsána dohoda mezi prezidenty Jelcinem a Snegurem, která umožnila konec násilností, tvorbu nárazníkové zóny podél Dněstru a formaci třístranných pořádkových sil, složených z Moldavců, Podněsterců a Rusů. Od té doby zůstává situace na

⁸⁰ Dima, „Moldova and the Transdnestr Republic“, 152.

⁸¹ Cristian Urse, *Solving Transnistria: Any Optimists Left?*, http://se2.isn.ch/serviceengine/Files/RESSpecNet/57339/ichaptersection_singledocument/7EE8018C-AD17-44B6-8BC2-8171256A7790/en/Chapter_4.pdf (staženo 10. 12. 2014).

⁸² Kolstø et al., „The Dniester conflict: Between irredentism and separatism“, 985.

⁸³ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 192.

⁸⁴ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 194–195.

⁸⁵ А. В. Садовник, „Бои за Бендеры в июне 1992 года как кульминация Приднестровского вооруженного конфликта 1989–1992 гг.“, *УДК* 94, č. 478 (1992).

hranicích v podstatě neměnná. Na rozdíl od jiných samozvaných „států“ v postsovětském prostoru zde nedochází k žádným násilnostem a hranice jsou propustné.⁸⁶

2.5. *Vliv geografie, ekonomiky a vojenských základů*

2.5.1. Podněsterská Periferie

Pro hlubší pochopení je třeba k dosud probraným faktům ještě připojit několik skutečností, týkajících se vývoje Podněsterského regionu a jeho významu v rámci celé Ruské říše, respektive SSSR. Válka v Podněstří nebyla v žádném případě založena na jakési prastaré nenávisti mezi Rumuny a slovanskými národy. Jak poznamenává Charles King, dějinný vývoj však hrál ve vzniku výchozí situace před válkou důležitou roli. Na rozdíl od zbytku Moldavska nebylo Podněstří obecně považováno za tradiční území, náležící Rumunskému národu. I v době vzepětí a nacionalismu rumunského národa v 19. století byly považovány okraje Transylvánie za přirozenou hranici na západě a dněsterský tok za podobnou hranici na východě.⁸⁷ O možnosti připojení k Rumunsku či Moldavsku se začíná obšírněji uvažovat až za první světové války. Během propagandistického boje na počátku 90. let existovaly v Podněstří pokusy poukázat na historickou identitu regionu a jeho svébytnost za účelem oživit loajalitu k později vzniknuvšímu *de facto* státu. Z geograficko-historického pohledu však byl region (v ještě rozsáhlejší měřítku než samotná Besarábie) periferní oblastí. Míšení slovanských, rumunského, židovského a německého etnika zde vytvářelo krajně nehomogenní kulturu. Podle sovětského cenza z roku 1926 bylo v Podněstří dohromady přibližně 40,9 % Ukrajinců a Rusů a 44,1 % Moldavanů. S přílivem slovanských imigrantů během sovětského období probíhal nárůst jejich podílu na etnickém složení. Podněsterská válka o „nezávislost“ tuto rovnováhu dále posunula ve prospěch ruskojazyčného obyvatelstva, k etnickým čistkám jako u podobných konfliktů v Zakavkazsku však nedošlo. Obecně se dá říci, že etnické složení zůstalo od posledních dnů SSSR relativně stabilní.⁸⁸

Jak již bylo naznačeno, Podněstří bylo jedním z nejvíce sovětizovaných regionů SSSR⁸⁹, tedy regionem vysoce loajálním myšlenkám sovětského člověka, zbaveného nacionalistických sentimentů.⁹⁰ Vedoucí složkou protestů proti směřování Moldavska byly podněsterské regionální elity, které se obávaly ztráty nabytých pozic a vlivu. Nešlo však jen o etnické Ukrajince a Rusy. Přes multietnické složení byla města Tiraspol, Bender a Rybnica téměř kompletně ruskojazyčná. I místní Moldavané, Bulhaři, Židé, Gagauzové, Bělorusové a Poláci byli hlavně nositeli ruského jazyka. I někteří etničtí Moldavané zpoza levého břehu Dněstru měli v nové situaci mnoho co ztratit. Díky tomu, že obyvatelstvo z původní MASSR bylo obecně považováno za „více sovětizované“ a loajálnější, byla jejich sociální mobilita výrazně vyšší a vyhlídky na život v oproti SSSR značně umenšenému státu s menším množstvím možností nebyly pro mnohé natolik přitažlivými. Jak se tehdy říkalo: „Abys byl ministrem, musíš být zpoza Dněstru!“⁹¹. Kromě toho měli lepší přístup k ubytování. Díky velkému množství mezietnických manželství ztrácela etnická příslušnost na významu. Podněsterské elity se plně identifikovaly se Sovětským Svazem a cítily se více Sovětskými než Moldavskými.

⁸⁶ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 197.

⁸⁷ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 179-180.

⁸⁸ Helge Blakkisrud a Pål Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, *Post-Soviet Affairs* 27, č. 2 (2011), 193.

⁸⁹ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 179-180.

⁹⁰ Wojnowski, „The Soviet people: national and supranational identities in the USSR after 1945“, 3.

⁹¹ Troebst, „We Are Transnistrians!\": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 440-443.

2.5.2. Ekonomika

Průmysl se v Moldavsku začal rozvíjet zejména v době, kdy bylo součástí SSSR. Přes jeho růst však i v roce 1991 bylo největší složkou ekonomiky zemědělství, které zaujímalo až 42 % výroby.⁹² Pro účely práce je důležitý fakt, že takřka všechny větší průmyslové koncerny byly situovány v Podněstří. Zde byly mimo jiné ocelárny, elektrárny a zbrojařské továrny.⁹³ Z ekonomického hlediska by se dalo říci, že se MSSR vyvíjela jako dvě republiky v jedné. Jedna byla rurální, s moldavským obyvatelstvem pracujícím v zemědělství a lehkém průmyslu. Druhá byla městská, slovanská, kde imigranti pracovali v těžkém průmyslu. Tato teze je samozřejmě spíše simplifikační, i v Podněstří existovaly rurální oblasti a na západ od Dněstru se taktéž objevují průmyslové podniky. Odlišný ekonomický charakter obou částí však zůstává nezpochybnitelný. Díky svojí kontrole výroby elektrické energie v Moldavsku mohli Podněstřerci během sporu o separaci Podněstří argumentovat možností odpojení zbytku Moldavska od elektřiny.⁹⁴

Okolí Tiraspolu by na počátku 90. let hypoteticky (když pomineme politické otázky) mohlo z finanční nezávislosti profitovat, navíc byla idea ekonomické autrakie v době chaosu uvnitř SSSR v módě. V době, kdy nebylo jisté, jakým směrem se východ vydá, si lidé chtěli nechat vlastní produkci pro sebe.⁹⁵

2.5.3. Základny

Zásadní význam v procesu separace hrály vojenské základny, kde byly umístěny sovětské pozemní jednotky. 14. armáda SSSR byla od druhé světové války centrem ekonomického a společenského života v Podněstří. Vojáci zde tvořili motorizovaný předvoj, který měl být první útočnou silou v případě invaze SSSR do jihovýchodní Evropy či do Itálie. Velká část místního obyvatelstva byla na základnách zaměstnána či pracovala v infrastruktuře nutné k udržování akceschopnosti a zásobování základen.⁹⁶

Geografická poloha a vlastnosti Podněstří byly mého názoru naprosto elementárním prvkem, jedním z nejdůležitějších faktorů, které umožnily Podněstřecům vytvořit svůj *de facto* stát. Díky své poloze za řekou byla země chráněna před okamžitým zábořem. Ten vyžadoval skutečnou invazi. Taková invaze by musela být vedena za pomoci mnoha různých složek armády a i tak nemusela být úspěšná. Díky místním zdrojům a latentní kooperaci⁹⁷ sovětských vojáků byli podněstřští separatisté výrazně lépe než moldavské síly ozbrojeni a připraveni k vojenskému střetnutí. Díky dobré obranné pozici byli tak oproti Moldavanům v taktické výhodě.

2.6. Cesta ke konfliktu v Podněstří

Konflikt v Podněstří vzniknul a vyvinul se na základě mnoha různých faktorů. Určujícími proměnnými byly historická zkušenost jak Moldavanů, tak Podněstřeců, velice komplikované etnické poměry i minulost Moldavska. Po dlouhou dobu až kontrastní stupně socioekonomického vývoje obyvatelstev obou břehů Dněstru, makroekonomické rozdíly (zahrnující i celkovou stavbu ekonomiky) mezi regiony Podněstří a Besarábie a dlouhodobá

⁹² King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 99.

⁹³ Příloha č. 6.

⁹⁴ Dima, „Moldova and the Transdnestr Republic“, 151.

⁹⁵ Kolstø et al., „The Dniester conflict: Between irredentism and separatism“, 982.

⁹⁶ King, „The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture“, 184.

⁹⁷ Viz kapitola 2.4.

migrační politika Ruské říše i SSSR vytvářely mezi oběma břehy Dněstru značné kulturní rozdíly. Politické neshody a přešlapy, vojenská posádka SSSR na levém břehu Dněstru a latentní pomoc Moskvy separatistickému hnutí byly také důležitými proměnnými ve sporech uvnitř Moldavska. Spouštěčem konfliktní trajektorie byly neuvážené a potenciálně opresivní jazykové zákony, schválené nejvyšším sovětem MSSR, přehnaná reakce podněsterského obyvatelstva a partikularistické zájmy podněsterských elit, které konflikt rozdmýchávaly. Z dostupných informací se nedá soudit, že hlavním důvodem pro separaci a jejím hybatelem bylo rozhodnutí Kremlu. Z výzkumu literatury a dalších zdrojů⁹⁸ docházím k tomu, že nešlo o etnický konflikt mezi Moldavci a rusky hovořícím obyvatelstvem. Šlo o konflikt mezi zájmy Moldavanů z pravého břehu Dněstru a různorodou koalici rozličných složek obyvatelstva podněsterského regionu. Tato koalice byla postavena na společných ekonomických, politických a etnických zájmech, které byly do různé míry sdíleny etnickými Slovany a některými místními Moldavci, stejně jako příslušníky ostatních etnik.⁹⁹

3. Konstrukce národa a národní identity

Identita obecně zahrnuje světonázor o tom, kdo jsme, co chceme, co si myslíme a jakým způsobem interpretujeme akce a postoje druhých.¹⁰⁰ Problematika kolektivních identit je sociálními vědci zkoumána již od vzniku mnohých z jejich disciplín. Teorie kolektivních identit vychází z toho, že členové skupiny lidí akceptují ideu vzájemné svázanosti a stejnosti, které ústí v solidaritu. Kolektivní identita takového typu je konstruována jako neočekávaný vedlejší účinek při tvorbě sociálních vazeb. Součástí této konstrukce je vytvoření „druhých“, „jiných“. Ti jsou z kolektivu exkludováni a jsou stavěni do komparativního protikladu ve smyslu „my“ – „oni“.¹⁰¹ Kolektivními identitami jsou např. etnická, sociální, kulturní, jazyková, civilizační, genderová, regionální (mj. ve smyslu městské x venkovské obyvatelstvo, industrializované x rurální oblasti) a identita národní.¹⁰²

Při svém studiu národní identity vycházím z poznatků Benedicta Andersona, že národní identita je mentálně konstruována. Jde o imaginární společenství, protože členové i toho nejmenšího z národů nikdy nebudou mít příležitost setkat se s každým členem daného národa, přesto však ve svých myslích nesou představy určitého svazku s ostatními členy svojí národnosti.¹⁰³ Národnosti jsou reprezentovány v myslích a vzpomínkách jejich členů jako suverénní a limitované politické jednotky. Anderson také hovoří o významu hranic při národodě a státotvorném procesu. Ty byly zpočátku narýsovány uměle, aby s postupem času nabyly symbolickou hodnotu. Jsou jedním ze základních kamenů sjednocovacího procesu populace a jasně vymezují čáru, která rozlišuje členství v komunitě.¹⁰⁴

Specifické národní identity se stávají realitou a jsou manipulovány pomocí šíření fetišizovaných národních symbolů, vzdělávacích systémů, masové komunikace, militarizace a kulturních či například sportovních akcí. Tyto procesy spouští politické figury, intelektuálové a média.¹⁰⁵ Kulturní elity hrají při konstrukci národa klíčovou roli, proto je důležité sledovat

⁹⁸ Klára Tasovská a Lukáš Kokeš, „Pevnost“, 2012, <http://www.csfd.cz/film/327310-pevnost/prehled/#>.

⁹⁹ Roper, „The politicization of education: Identity formation in Moldova and Transnistria“, 509-510,

¹⁰⁰ Jeffrey T. Checkel, a Peter J. Katzenstein, *European identity* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 137-138.

¹⁰¹ Ibid, 134.

¹⁰² R. De Cillia, M. Reisigl, a R. Wodak. „The Discursive Construction of National Identities“, *Discourse & Society* 10, č. 2 (1999), 154.

¹⁰³ Anderson, „Imagined communities“, 6.

¹⁰⁴ Şveţ, „Staging the Transnistrian Identity Within the Heritage of Soviet Holidays“, 106.

¹⁰⁵ De Cillia et al. „The Discursive Construction of National Identities“, 153.

jejich osobní zájmy, boj o moc a privilegia, když analyzujeme, požadavky, které předkládají „ve jménu národa“.¹⁰⁶

Stejně jako v případě „objevu“ národního jazyka je základem snění o národu víra, že národ nebyl vytvořen. To by totiž odhalilo jeho umělost, selektivnost při volbě jeho vnitřních a vnějších znaků, což by podrylo jeho autenticitu. Národ musí být považován za prastarou, přirozenou a autentickou entitu, a jeho tvorba musí být zapomenuta, případně označena za „probuzení“ či „obrození“.¹⁰⁷ Z povahy věci jsou národy a národní identity konstruovány jako odlišné od ostatních národů a unikátní.¹⁰⁸

Národní identity jsou druhem sociálních skupin a jsou neustále vyráběny, přepracovávány, transformovány a ničeny.¹⁰⁹ S proudem času nabývají nových parametrů a významů a přicházejí o některé staré, jsou tedy fluidní, nezakotvené. Při procesu jejich konstrukce je důležité každodenní vědomé či nevědomé rozhodování jedince, které se manifestuje skrze jeho každodenní zvyky a akce.¹¹⁰ Zde se dá mluvit o pojmu „banální“ nacionalismus, se kterým přišel Michael Billig. Ten je komplementární, ač zdánlivě v protikladu, k „aktivnímu“ nacionalismu. Jde například o vyvěšení vlajky před budovou pošty či užívání národních symbolů na bankovkách a mincích. „Banální“ nacionalismus je člověkem, kterým na něj participuje, zapomenut a odsunut do podvědomí. Každodenní nacionalismus „naší“ či „zavedené“ společnosti se proto zdá natolik odlišným od „nebezpečného“ a „iracionálního“ „aktivního“ nacionalismu druhých.¹¹¹

Podle Karla Deutsche mohou být součástí národní identity v různých časech a na různých místech společná řeč, víra, rasa, etnicita či formativní zkušenost. Taktikou pro vznik národního státu je nalezení horizontální solidarity mezi širokou skupinou lidí z rozličných sociálních skupin. Taková solidarita umožní tvorbu státu, který má za úkol chránit „národ“. Skupiny se mohou dostat do konfliktní trajektorie, pokud začnou vidět své zájmy jako nekompatibilní a kompetitivní. V tomto smyslu je národní identita zdrojem konfliktu, ze kterého mohou posléze vzniknout snahy jedné skupiny utvořit vlastní národ. Národní identity také mohou být na skupiny lidí uvaleny proti jejich vůli, skrz dobytí nebo podrobení, s postupem času však mohou být těmito skupinami internalizovány.¹¹² Národní a etnické povědomí mohou být nenápadnými, pokud se nezmění politická situace, jak píše Immanuel Wallerstein:

„Etnické povědomí je obecně latentní, dokud nejsou skupiny ohroženy ztrátou dříve nabytých privilegií nebo naopak pokud necítí příležitost politicky přemoci dlouhodobé odepření privilegia... Je třeba dodat, že etnické povědomí je, jakožto politický fenomén, formou konfliktu. Tento konflikt nemusí být násilný, ač jím často je.“¹¹³

Za zásadní faktor faktorem při tvorbě národní identity je často brán jazyk a s ním spojená kultura.¹¹⁴ Pokud dva národy sdílejí jazyk, identifikují se skrze to, čím „nejsou“ – co odděluje

¹⁰⁶ Şvet, „Staging the Transnistrian Identity Within the Heritage of Soviet Holidays“, 107.

¹⁰⁷ Joseph, „Language and identity: national, ethnic, religious“, 116.

¹⁰⁸ De Cillia et al. „The Discursive Construction of National Identities“, 154.

¹⁰⁹ Joseph, „Language and identity: national, ethnic, religious“, 119.

¹¹⁰ Şvet, „Staging the Transnistrian Identity Within the Heritage of Soviet Holidays“, 107.

¹¹¹ Joseph, „Language and identity: national, ethnic, religious“, 117-119.

¹¹² Checkel, a Katzenstein, „European identity“, 136.

¹¹³ Immanuel Wallerstein, *The capitalist world-economy: essays* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 185.

¹¹⁴ Joseph, „Language and identity: national, ethnic, religious“, 94.

jejich kulturu od té druhé. Čím bližší je vzdálenost daných národů, tím více se v procesu identifikace přidává na významu malým kulturním rozdílům.¹¹⁵

4. Konstrukce podněsterské národní identity

4.1. Západní diskurs ve vztahu k PMR a odkud pramení

4.1.1. Západní vztah k Východní Evropě

Vědci a politici ze „západního“ prostředí často cítí zodpovědnost rozhodovat, jaké místo měly národy a státy Východní Evropy zaujímat a jaké podoby by měly nabývat. Už před tím, než západoevropští Orientalisté vytvořili obraz „Orientu“, měli osvícenští učenci své zidealizované představy o tom, jakým způsobem by se měla vyřešit „Východní otázka“. I později vznikají rozličné koncepce, jak Východní Evropu chápat, ať již na základě slučování a (pře)rozdělování států, nárazníkových států, 14. bodů prezidenta Wilsona, *cordon sanitaire*, Lebensraumu či Železné opony. Proto jsou partikularistické zájmy Východoevropanů nepochopitelné ve své „malosti“ v kontrastu s univerzalistickými aspiracemi „jádrové“ Evropy. Z tohoto myšlenkového proudu také vychází slovo „Balkanizace“ jako označení zbytečného, kontraproduktivního a často násilného parcelování větších států na čím dál menší celky. Přehlížení, stereotypizace nebo znevažování východoevropských perspektiv ze stran Západu jsou však ze své podstaty politickým krokem.¹¹⁶

4.1.2. Problematika neuznaných států v dnešním světě

V případě Podněstří a jiných neuznaných „republik“ v blízkosti Ruska tato premisa je a není pravdivou. Zatímco předchozí vlny teritoriálních změn po druhé světové válce byly nakonec uznány a legitimizovány, rozpady mnohonárodnostních socialistických států vytvořily několik teritoriálních výzev, které dosud nebyly uspokojivě vyřešeny. Separatistické požadavky samozvaných „států“ vůči Ázerbájdžánu, Gruzii a MR nebyly ani vyslyšeny ani potlačeny a tyto *de facto* státy po více než dvaceti letech stále visí v právním limbu a izolaci, a vytvářejí vysoce sekuritizované oblasti napětí.¹¹⁷

V prohlášení z Montevidejské konference z roku 1934 stojí, že stát se definuje jako „osoba mezinárodního práva“, pokud má ustálenou populaci a teritorium, vládu, je schopen vstupovat do prostředí mezinárodních vztahů a demonstroval svou „efektivitu“ a tím přesvědčil mezinárodní komunitu, aby oficiálně uznala jeho existenci. Základním dilematem s PMR je, že většinu těchto požadavků plní lépe, než některé oficiálně uznané státy.¹¹⁸ Z legálního hlediska je problematickou „neviditelnost“ PMR, kdy je „republika“ považována za jakousi chybu v systému, která se dříve či později sama od sebe napraví. Vzhledem k tomu, že se podobné chyby v poslední době množí, je otázkou, jestli se jejich existence nestane systému zásadní hrozbou.¹¹⁹

¹¹⁵ Joseph, „Language and identity: national, ethnic, religious“, 106.

¹¹⁶ Ibid, 115.

¹¹⁷ Laurence Broers, Alexander Iskandaryan, a Sergey Minasyan, „Introduction: the unrecognized politics of de facto states in the post-Soviet space“, *Caucasus Survey* 3, č. 3 (2015): 188.

¹¹⁸ O'loughlin et al., „Inside the post-Soviet de facto states: a comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria“, 432.

¹¹⁹ Broers et al., „Introduction: the unrecognized politics of de facto states in the post-Soviet space“, 189.

Je nepopíratelné, že existuje zásadní problém legitimacy požadavků elit neuznaných států v regionu, často závislých na rozmarech svých „velkých bratří“ (v případě PMR, Jižní Osetie a Abcházie je jím Rusko, v případě Náhorního Karabachu je jím Arménie, ta je ovšem zase do jisté míry „chráněncem“ Ruska). Požadavky národního uznání navíc často stojí na vratkých koncepcích a národech, které nikdy v historii svůj vlastní stát neměly – MASSR jakožto produkt imaginace sovětských strategů a jakousi „vábničku“ pro zbytek Moldavského národa nelze objektivně považovat za legitimní „pravlast“ Podněsterců. Na druhou stranu byly některé dnes legitimní národy a státy konstruovány i jako produkty koalic zájmových skupin různých národností na neetnickém základě. OSN dodnes pravidelně přijímá do svých řad nové státy, které byly donedávna považovány za nehodné uznání či neexistující. Mnohé „staré národy“, včera brány za plně zkonsolidované, jsou dnes zvnitřku ohrožovány „sub-nacionalismy“.¹²⁰

4.1.3. Stereotypy a zkratky

Důkazem západního nezájmu o tuto problematiku či jeho arogance může být fakt, že je otázka neuznaných států na východním prahu Evropy vědci a novináři relativně málo prozkoumána a každý nový výzkum naráží na problémy generalizace a simplifikace jejich složitých a v mnohých ohledech nestejných situací. K tomu se přidává propojení některých západních vědeckých institucí s neoliberální výzkumnou agendou, která si dává za cíl skrz vědecké poznatky propagovat západní hodnoty. To společně s nedostatkem terénního výzkumu ústí v nepochopení regionu a budoucí množení podobných problémů, spíše než k jejich předcházení.¹²¹ Jedním z argumentů proti uznání PMR je, že je místní slovanský element nepůvodním prvkem, který se v oblasti objevil až během existence SSSR. Vzhledem k již rozebraným historickým skutečnostem to však nelze potvrdit, navíc v 18. století zde ukrajinští zemědělci tvořili prokazatelně dokonce většinu.¹²² Na druhou stranu je pravda, že velká část etnických Ukrajinců a Rusů, kteří dnes v PMR žijí, se zde nenarodila, či pochází z druhé generace imigrantů. Další zkratky, na které při studiu postsovětských *de facto* států výzkumník naráží, jsou v zásadě tři: (1) jde o umělé kreace Ruska, které si skrz ně chce uchovat vliv v regionu; (2) jde o „geopolitické černé díry“, nebezpečná hnízda zločinu a deviace v mezinárodním systému; a (3) jejich teritoriální dimenze jsou „zmražené“.¹²³

Podle posledních výzkumů se nedá soudit, že bylo PMR plně pod kontrolou Ruského státu. V případě Podněstří lze mluvit o případech reálné politické soutěže. Podněsterské lpění na cestě samostatnosti také jde proti politice Ruska, které (minimálně oficiálně) zastává názor, že by měla být budoucnost „republiky“ rozhodnuta dohodou skrze vyjednávací formát 5+2 (viz níže) pomocí nějaké formy znovusjednocení.¹²⁴ Rusko, zdá se, netouží po tom, aby se PMR stala další jeho exklávou. Již nyní jej PMR stojí velké množství prostředků, protože jí Rusko dodává plyn zadarmo a přímo podporuje podněsterské penzisty a armádu. Navíc by jej podněsterská samostatnost stála sympatie zbytku MR. Existence „republiky“ zabraňuje vstupu Moldavska do EU a NATO, což je Rusku více prospěšné než rozšiřování území. Rusko proto zatím trvá na vyjednávání a možnosti federovaného a neutrálního federalizovaného Moldavska s možností bilingvního zřízení. Z dostupných zdrojů vyplývá, že v současnosti oficiálně Rusko zastává k politickým bojům v PMR neutrální postoj.¹²⁵ Připojení ke zbytku MR by na druhou

¹²⁰ Anderson, „Imagined communities“, 3.

¹²¹ Broers et al., „Introduction: the unrecognized politics of de facto states in the post-Soviet space“, 190.

¹²² Kolstø et al., „The Dniester conflict: Between irredentism and separatism“, 977.

¹²³ O’loughlin et al., „Inside the post-Soviet de facto states: a comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria“, 427.

¹²⁴ Ibid, 427.

¹²⁵ Dynkin et al., eds., „Russia and the World: 2017 IMEMO Forecast“, *New Perspectives: Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations* 25, č. 1. (2017): 110.

stranu mohlo být problémem pro některé Moldavské ekonomické elity, které jsou slabší, méně konsolidované a s menším zázemím než jejich podněsterští protějšci.¹²⁶

Literatura a žurnalisté často považují PMR za „černou díru“, odkud se pouze pašují zbraně, drogy a lidé, držení v moderním otroctví. Tento přístup lze zejména sledovat v senzacechtivých dokumentárních filmech.¹²⁷ Režim je označován za zkorumpovaný a kriminální, ovládaný mafiánskými skupinami. Poslední výzkumy však naznačují, že i pokud přijmeme argument, že stát vznikl čistě ze soukromých ekonomických zájmů budoucích elit, čas postupně změnil „zločince“ ve „státotvůrce“. ¹²⁸ Tržní pravidla jsou do velké míry harmonizována se zbytkem MR a většina exportu¹²⁹ se vyváží do zemí EU.¹³⁰

Přes to je třeba říci, že se od počátku existence PMR objevuje množství nelegálně pašovaného zboží, zejména na Ukrajinu. Neexistuje však žádný důkaz, že by režim kdy pašoval zbraně nebo nukleární materiál.¹³¹ Technická mise EUBAM (The European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine) vznikla v roce 2005 hlavně proto, aby zabránila nelegálnímu pašování z Podněstří. Z jejích výročních zpráv vychází, že zdaleka největší část pašovaného zboží tvoří nekolokované cigarety, následované alkoholem a etanolem.¹³² Během své cesty do Tiraspolu jsem měl možnost navštívit centrálu EUBAM v Oděse a mluvit zde o tomto tématu s vysoce postaveným úředníkem. Jeho jméno nezmiňuji, protože mě požádal, abych považoval naši konverzaci za „off-record“. Ten mi řekl, že mimo cigarety a alkohol se z PMR v posledních letech pašují hlavně potravinové produkty, například zmražená drůbež, a že profit je v současnosti minimální.¹³³ Tedy určitě ne takový, aby mohl uživit celý „zločinný, mafiánský režim“. Samozvaný stát proto musí mít dostatek kapacit na to, aby se o něm dalo říci, že může být ekonomicky nezávislým, nebo musí být dostatečně podporován zvnějšku.¹³⁴ K takové míře podpory ze strany Ruska nedochází.¹³⁵ Existence EUBAM se v PMR setkala se škálou reakcí. Někteří misi považují za součást Kišiněvem vedené ekonomické blokády, zatímco jiní ji považují za způsob, jak mohou dokázat legálnost a udržitelnost podněsterké ekonomiky.¹³⁶

Převládající narativ o konfliktu mezi samozvanou „republikou“ a zbytkem Moldavska je, že jde o konflikt „zamrzlý“, tedy že v jednání neprobíhá žádný posun. V tomto ohledu lze „novinářskou zkratku“ označit za pravdivou. K politické eskalaci mezi vládami sice dochází, ale na hranicích nedochází k násilnostem a mimo politickou scénu probíhá „business as

¹²⁶ Mitrofanova, „Transnistrian conflict in the context of post-Soviet nation-building“, 211-212.

¹²⁷ „Europe's Black Hole“ *Journeyman Pictures*, 2006, <https://www.youtube.com/watch?v=DdYhnkxJQkY&t=1699s>; Tetteroo, Peter, Cornelis van der Jagt a Ruud Denslagen, „Transnistria, The Secret State“, *LookingEast*, 2009, <https://www.youtube.com/watch?v=vnmzle1cXks0>; Simon Reeve, „Transnistria: Places That Don't Exist“, *BBC Two*, 2005, <https://www.youtube.com/watch?v=SjioOj85X9E>; Markus Reher, „Customs Nightmare – Smugglers Paradise Transnistria“, *DW.COM*, 2012, <http://www.dw.com/en/transnistria-europes-hotbed-of-smuggling/a-15902388>.

¹²⁸ Blakkisrud a Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, 180.

¹²⁹ EUBAM, *EUBAM Annual Report 2016* (Oděsa: EUBAM, 2017).

¹³⁰ EUBAM, *EUBAM Annual Report 2016*.

¹³¹ Blakkisrud a Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, 188.

¹³² EUBAM, *EUBAM Annual Report 2016*.

¹³³ Interview s úředníkem v EUBAM, počátek 2017.

¹³⁴ O'loughlin et al., „Inside the post-Soviet de facto states: a comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria“, 427-428.

¹³⁵ „Andrey Devyatkov: Russia and Transnistria in a patron-client relationship“, Laboratorul pentru Analiza Conflictului Transnistrean, <http://www.lact.ro/2017/04/17/andrey-devyatkov-russia-and-transnistria-in-a-patron-client-relationship/> (staženo 13. 1. 2017).

¹³⁶ Blakkisrud a Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, 187.

usual“.¹³⁷ Vyjednávací formát 5+2, kde se kromě MR a PMR schází také zástupci OBSE, Ruska, Ukrajiny, EU a USA, byl obnoven po téměř šesti letech v roce 2011 a od té doby pravidelně probíhají setkání mezi stranami a mediátory, neřeší se však zásadní aspekty konfliktu. Fórum dosahuje spíše dílčích úspěchů ve věcech osobních práv a svobod jednotlivých občanů, vzdělání, telekomunikací, ekonomiky, bezpečnosti, životního prostředí a dopravy.¹³⁸ Nejnovější agendou EUBAM a formátu 5+2 je pokusit se zajistit pro auta Podněsterců možnost používat Moldavské poznávací značky. Situace se však v blízké době může zásadně změnit. Jak již bylo zmíněno, v roce 1992 byli zástupci PMR schopni donutit Moldavsko, aby propustilo „prezidenta“ Smirnova, kterého předtím zatkli. K tomu došlo mimo jiné kvůli výhrůžce, že zbytek Moldavska „odpojí“ od elektřiny. Moldavsko bylo v té době vskutku závislé na dovozu elektřiny z PMR, a tato závislost do velké míry zůstává. Jak mi však (s jistým nadšením v hlase) sdělil již zmíněný úředník v EUBAM, nedávno mezi Moldavskem a Ukrajinou došlo k dohodě, podle které v blízké době začne Moldavsko skrz novou síť dovážet většinu elektřiny z Ukrajiny. Tím by podle jeho odhadu mělo Podněstří přijít až o 20 % z celkového legálního exportu. Ukrajina již také nedodává do PMR kovový šrot, který zde byl zpracováván na kov a ocel, protože od počátku války s Ruskem podporovanými separatisty považuje kovy za strategickou surovinu.¹³⁹ Ekonomická situace se proto může v blízké době rapidně změnit, což by mohlo Podněsterce donutit přehodnotit svou pozici. Otázkou však je, nakolik jsou po tolika letech „samostatnosti“ připraveni na kompromisy.

4.2. Konstrukce podněsterské národní identity ze strany státu

Ústava PMR začíná slovy „My, mnohonárodnostní národ Podněsterské Moldavské Republiky...“¹⁴⁰ Již v ústavě je tedy zmíněno, že PMR je mnohonárodnostním státem, jehož národy má spojovat touha po samostatnosti a sebeurčení.¹⁴¹ V dalších částech ústavy se čtenář dozví, že jde o „suverénní, nezávislý, demokratický, právní“¹⁴² a „světový“¹⁴³ stát. Z ústavy vychází, že má PMR tři oficiální jazyky, moldavštinu, ruštinu a ukrajinštinu.¹⁴⁴

V levém horním rohu podněsterské vlajky se nachází srp a kladivo společně s červenou pěticípou hvězdou. Jde o kopii vlajky MSSR. V roce 2009 probíral nejvyšší sovět PMR možnost změnit vlajku na ruskou trikoloru. Na modrém poli vlajky se měl objevit podněsterský emblém či jiný symbol, specifický pro Podněstří. Návrh však nakonec neprošel.¹⁴⁵ Velká verze státního znaku nese název PMR ve všech třech oficiálních jazycích (v případě moldavštiny v azbuce), malá verze používá místo plného názvu zkratku „PMR“ v ruštině a ukrajinštině a „RMN“ v moldavštině.¹⁴⁶

Z těchto strohých informací se dají vyčíst základní zdroje, ze kterých autority v PMR vycházejí při budování národní identity. Národ má být multietnický, jazyková práva menšin mají být podporována. Státní symboly zdůrazňují snahu o zachování „sovětskosti“ PMR, či na její navázání. V současnosti se vede debata, zda má symbolika státu v budoucnu vycházet ze sovětského či ruského vzoru.

¹³⁷ Ibid., 179.

¹³⁸ „Press releases and statements related to the 5+2 negotiations on Transnistria“, OSCE, <http://www.osce.org/cio/119488>.

¹³⁹ Interview s úředníkem v EUBAM, počátek 2017.

¹⁴⁰ „Конституция Приднестровской Молдавской Республики“, *Бюллетень* 60, č. 1 (1999), 5.

¹⁴¹ Şveţ, „Staging the Transnistrian Identity Within the Heritage of Soviet Holidays“, 113.

¹⁴² „Конституция Приднестровской Молдавской Республики“, *Бюллетень* 60, č. 1 (1999), 6.

¹⁴³ Ibid, 22.

¹⁴⁴ Ibid, 26.

¹⁴⁵ Vladimir Kudrin, *Знакомьтесь: Приднестровье* (Bender: Полиграфист, 2015), 268-269.

¹⁴⁶ Troebst, „We Are Transnistrians!": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 456.

Zatímco Moldavsko buduje svůj národ na etnolingvistickém základě, PMR se prezentuje „sovětskou rétorikou“¹⁴⁷ jako mnohonárodní stát. Přídavné jméno „Moldavská“ v názvu republiky nicméně funguje jako pojítka s předchozími státními entitami a zároveň jako důkaz náklonnosti největšímu etniku. Implementace jazykových zákonů je velmi liberální: žádný nositel jednoho z oficiálních jazyků se nemusí učit ostatní dva. Vzhledem k hegemonii ruštiny v politice i veřejném prostoru však tento stav vede k posilování a udržování její pozice.¹⁴⁸

Ač je „Moldavskost“ země institucionálně ukotvena, realita je odlišná. Moldavské společenské prvky a obyvatelstvo jsou spíše ignorováni, než podporováni. Z reportu OBSE vychází, že přes liberální rétoriku „státu“ nedrží etničtí Moldavané žádné z nejdůležitějších pozic v jeho vedení. Dokonce i ve státních institucích často dochází k tomu, že jsou dokumenty psány a cirkulovány¹⁴⁹ pouze v ruštině.¹⁵⁰

Podněsterská identita je stavěna na regionálně-občanském základě, který vychází ze společné historie, kultury a cílů, které se staví do kontrastu se zkušenostmi lidí z pravého břehu Dněstru. Identita je tedy z části stavěna negativně, na základě srovnání s cizím „Druhým“ – Moldavskou republikou.¹⁵¹ Toto srovnání umožňuje vytvářet ovzduší, ve kterém se zdůrazňují některé jinak nedůležité rozdíly mezi obyvatelstvy pravého a levého břehu Dněstru.

Důležitým prvkem kolektivní identity je jednostranně podaná válečná zkušenost z počátku devadesátých let.¹⁵² Moldavsko je podněsterským oficiálním tiskem považováno za „agresora“, stát „teroristů“ a „vrahů“, který se snaží ekonomickou blokádou držet PMR při zemi a nechat vykrváčet. Aby se však oficiální diskurs vyhnul tenzím s lokálním etnickým moldavským obyvatelstvem, vždy viní pouze moldavský stát a jeho představitele. Moldavany samotné naopak považuje za dědice tolerantních tradic, od kterých se Moldavsko odklonilo. Moldavské autority jsou považovány za nositele války, zatímco podněsterské za strážce míru.¹⁵³ Tak lze prezentovat „republiku“ jako konstantně ohrožovanou nepřátelskými silami.

Pilíře, na kterých stojí snaha o tvorbu státu, jsou jasně dané. Jde o jednotnost uvnitř politických kruhů a jejich neochotu připouštět do politické soutěže subjekty, které by navrhovaly změnu kurzu v celkovém směřování země¹⁵⁴, ekonomický potenciál regionu, politická a vojenská podpora z Ruska¹⁵⁵ a dopad faktické existence „státu“ na občany.

Během vlády „prezidenta“ Igora Smirnova existovaly snahy budovat kolem jeho osoby kult osobnosti¹⁵⁶, postavený na jeho zásluhách během podněsterské války za „nezávislost“ a jeho údajných schopnostech zajistit pro PMR stabilitu, nezávislost a uznání.¹⁵⁷ Propagandisté také velebili jeho „pracovitost“ a „skromnost“, stejně jako jeho údajné dobré vztahy se

¹⁴⁷ Blakkisrud a Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, 194.

¹⁴⁸ Kolstø et al., „The Dniester conflict: Between irredentism and separatism“, 983.

¹⁴⁹ Více o pozici moldavštiny v kapitole 4.5.

¹⁵⁰ Magdalena Dembinska a Julien Danero Iglesias, „The Making of an Empty Moldovan Category within a Multiethnic Transnistrian Nation“, *East European Politics and Societies* 27, č. 3 (2013), 420.

¹⁵¹ Šveť, „Staging the Transnistrian Identity Within the Heritage of Soviet Holidays“, 112.

¹⁵² Blakkisrud a Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, 196.

¹⁵³ Dembinska a Iglesias, „The Making of an Empty Moldovan Category within a Multiethnic Transnistrian Nation“, 419.

¹⁵⁴ Viz kapitola 4.6.

¹⁵⁵ Troebst, „We Are Transnistrians!\": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 444.

¹⁵⁶ Ibid, 447.

¹⁵⁷ Viz také Klára Tasovská a Lukáš Kokeš, „Pevnost“, 2012, <http://www.csfd.cz/film/327310-pevnost/prehled/#>.

světovými vůdci.¹⁵⁸ Snahy o obnovení kultu osobnosti bylo možné v určité míře pozorovat i u Jevgenije Ševčuka.¹⁵⁹

4.3. *Konstrukce podněsterské národní identity v historiografii*

Historie a její chápání je pro tvorbu států a národů zásadním faktorem. Představy o historii a její výuka mohou posílit či oslabit rozepře, předsudky, ovládat politiku či dokonce spouštět konflikty. Historiografie je tak důležitým oborem, který může vytvářet identitu skrz interpretaci historických událostí. Součástí politizace historie jsou muzea, pomníky, učebnice, školní osnovy a obsazování pozic na univerzitách.¹⁶⁰

Již před proklamací nezávislosti Moldavska na SSSR v roce 1991 vzniklo v Podněstří na základě usnesení nejvyššího sovětu výzkumné centrum, vedené historikem Nikolajem Babilungou. Tato instituce, sdružující místní „identitotvůrce“, si dala za cíl připravit učebnice moldavské historie a portrétovat Podněstří jako ochránce pravé moldavské identity.¹⁶¹

Historie podle Babilungy začíná v Paleolitu, kdy byl Dněstr „kolébkou lidstva“, následuje Kyjevská Rus, za které bylo Podněstří součástí „prvního Ruského státu“ a obchodní tepnou. Během století, kdy byl region či jeho části součástí Osmanské říše, Krymského chanátu, Polsko-Litevského soustátí a Kozáckého státu, bylo Podněstří „mostem mezi Východem a Západem“. Mezi dobytím Podněstří v roce 1792 a dobytím Besarábie v roce 1812 bylo Podněstří nejzazší výspou „Ruského světa“. V době bolševické revoluce a občanské války a následně v dalším období existence MASSR byli Podněsterci podle Babilungy obzvláště loajální sovětským myšlenkám. Během Druhé světové války bylo Podněstří „centrem pasivní rezistence a partizánského boje proti Rumunské okupaci“. V dekáдах industrializace a masové imigrace ze zbytku SSSR se region stal velmi rozvinutým v oblasti urbanizace a vzdělání. Za poslední dvě epochy Babilungův tým označuje vznik podněsterského národního hnutí a „bitvu o Bender“, která byla jakýmsi křtem podněsterského národa.¹⁶² „Benderský mýtus“ je podle podněsterských politiků „něčím podobným sakrálnímu symbolu“, či „naším západním Berlínem.“¹⁶³ O „Benderské tragédii“ vznikají v PMR celé publikace¹⁶⁴, a ve městě se také poblíž mostu přes Dněstr nachází muzeum historie a rozsáhlý památník obětem války. Jde však pouze o oběti na straně PMR.¹⁶⁵ Bender je zajímavý ještě z jednoho důvodu. Před připojením Besarábie k MASSR a tedy vzniku MSSR nebyl totiž nikdy součástí Podněstří. Svým statutem tedy podrývá myšlenku historičnosti současných podněsterských hranic.

„Identitotvůrci“ v podněsterské akademické sféře staví podněsterskou historickou identitu na pěti elementech: Multietničnost (полиэтничность), státnost (Государственность), Východní (pravoslavný) Ruský vektor (восточный [православный], славянско-российский вектор), „Moldovanismus“ (Молдовенизм) a jedinečnost (Самобытность).¹⁶⁶

¹⁵⁸ Troebst, „We Are Transnistrians!": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 459-460.

¹⁵⁹ „Personality cult in Transnistria to blossom again“, DNIESTER.ru, <https://dniester.ru/node/8329> (staženo 20. 1. 2017).

¹⁶⁰ Troebst, „We Are Transnistrians!": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 445.

¹⁶¹ Dembinska a Iglesias, „The Making of an Empty Moldovan Category within a Multiethnic Transnistrian Nation“, 417.

¹⁶² Troebst, „We Are Transnistrians!": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 452-453.

¹⁶³ Ibid, 457.

¹⁶⁴ „Мы этой памяти верны“, Новости ПМР, <https://novostipmr.com/ru/news/13-06-19/my-etoy-pamyati-verny> (staženo 3. 5. 2017).

¹⁶⁵ Troebst, „We Are Transnistrians!": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 458.

¹⁶⁶ Ibid, 451-452.

Faktor multietničnosti v minulosti i současnosti je pro režim i podněsterské historiky zásadní. Babilunga k tomu v rozhovoru o podněsterské identitě z roku 2016 říká, že Moldavané, Rusové a Ukrajinci žili v Podněstří po staletí, ale žádné z etnik si nepřálo vládnout těm ostatním.¹⁶⁷ To se z kritického pohledu na dějiny Ruska a SSSR zdá být dosti romantickou představou.¹⁶⁸ Babilunga pokračuje:

„Nesmíme zapomenout na ostatní národnosti, jejichž domovem je Podněstří: Gagauzové, Bulhaři, Židé a Poláci... identita naší republiky je postavena na klíčovém geografickém faktoru, řece Dněstru, který formuje nejen administrativní a politické hranice, ale i mentální. V Moldavsku byla definice identity vždy postavena na etnických rozdílech. Někteří Moldavané se cítí Rumuny zatímco druzí se cítí Moldavany. V Podněstří nebyly tyto etnické rozdíly nikdy důležité...“¹⁶⁹

Podle oficiální ideologie Podněsterci postupně přerostou škatulky regionální a etnické identity a stanou se Podněsterským národem. Podněstřtí „identitotvůrci“ předpokládají, že hranice a rozdíly mezi etniky postupně vymizí a podněsterská identita se transformuje z etnické na civilní.¹⁷⁰

Východní vektor se dá v současnosti označit za to, zda se země cítí být součástí „Ruského světa“ (Русский мир). koncept, ač sahající hluboko do minulosti, se v současnosti objevuje znovu v souvislosti s rozpadem SSSR. Pro svůj nejen lingvisticko-kulturní, ale i geopolitický význam je pojem velice politicky „nabitý“ a hodnocen podle úhlu pohledu pozorovatele.¹⁷¹ Pojem historicky označuje Ruskou říši jakožto civilizační prostor.¹⁷² Zde je důležité vymezit dva pojmy, a to Russkij (Русский) a Rossijanin (Россиянин). V postsovětském prostoru naprosto jednoduchá otázka rozdílu těchto slov může být pro západního čtenáře hlavolamem. Russkij znamená Rus v etnické podobě, zatímco Rossijanin znamená Rus ve smyslu občan Ruska. Pojmy, které se používaly v carské imperiální státní správě, dostaly ve 21. století nový význam. Pojem je dostatečně fluidní a vágní, aby mohl v různých dobách plnit různé funkce.¹⁷³ Jednoduše popsal současný výklad pojmu „Ruský svět“ prezident RF Vladimir Putin. Aniž by použil samotný pojem, mluví o něm ve dvou různých projevech, které od sebe dělí 13 let, v letech 2001 a 2014.

„Co je důležité není, kde žijete geograficky, co je důležité, je vaše mentalita, aspirace a, jak jsem řekl, vaše sebeidentifikace“ (2001)

a

„Když mluvím o Rusech a rusky mluvících občanech, referuji o lidech, kteří sami sebe považují za součást širší ruské komunity, kteří nejsou nezbytně etničtí Rusové, ale považují se za ruské lidi.“ (2014)¹⁷⁴

¹⁶⁷ Tomasz Grzywaczewski, Tomasz Lachowski, „Is there a Transnistrian identity?“, *New Eastern Europe* 23, č. 5 (2016), 94.

¹⁶⁸ Viz kapitoly 2.2. a 2.3.

¹⁶⁹ *Ibid*, 95.

¹⁷⁰ Mitrofanova, „Transnistrian conflict in the context of post-Soviet nation-building“, 204.

¹⁷¹ O'Loughlin et al., „Who identifies with the ‚Russian World‘? Geopolitical attitudes in southeastern Ukraine, Crimea, Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria“, 745.

¹⁷² *Ibid*, 747.

¹⁷³ O'Loughlin et al., „Who identifies with the ‚Russian World‘? Geopolitical attitudes in southeastern Ukraine, Crimea, Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria“, 748-749.

¹⁷⁴ *Ibid*, 750.

V tomto kontextu vznášejí „identitotvůrci“ požadavek, aby se z PMR stala druhá Kaliningradská oblast a součást RF. Tento argument vychází z metafory o tom, že je PMR „malá část Ruského světa“ a „Ruská historická enkláva na prahu Balkánu“.¹⁷⁵

„Moldovanismus“ je výpadem proti Kišiněvské „proromunskosti“, která má ohrožovat „pravou“ moldavskou identitu.¹⁷⁶ Jedinečnost staví PMR vůči Moldavsku i zbytku světa. „Od počátku historie zastávaly Podněsterské země velice důležitou pozici v rozlehlých prostorách Eurasie.“¹⁷⁷ Tak začíná oficiální Historie Podněsterské Moldavské republiky, která vyšla v Tiraspolu v roce 2000. Využití pojmu Eurasie není náhodné. Tento pojem je součástí anti-západních a eurasianistických proudů v ruském myšlení. „Identitotvůrci“ tak prezentují Podněstří jako slovanskou výspu tam, kde se stýká Evropa a Asie.¹⁷⁸ Babilunga říká:

„Z mého úhlu pohledu jsou naši Moldavané odlišní od těch, kteří žijí na druhé straně řeky. Jsou jako vzdálení bratraci – možná mají stejné kořeny, ale jejich tradice jsou kompletně odlišné.“¹⁷⁹

Politizovaná historiografie PMR vychází ze zmíněných pěti základních elementů, ze selektivního výběru historických událostí, 2-3 kultů historických osobností, tedy Suvorovova, Lenina a Smirnova (kult Smirnova s výměnou hlavy státu přestal být natolik žádoucím) a navázání na historii carského Ruska a SSSR.¹⁸⁰

4.4. Konstrukce podněsterské národní identity skrze politiku vzdělávání a jazyka

Podněsterské autority využívají téma vzdělání a jazyka, aby mezi mladými posílily míru identifikace s ideou podněsterského národa již od vzniku PMR.¹⁸¹ Jazyk reprezentoval zásadní element při násilném vzniku „republiky“ a jazyková politika moldavské Národní Fronty z počátku 90. let je dodnes považována řadovými Podněsterci za hlavní důvod odtržení. To jsem měl možnost si ověřit během svého pobytu v Tiraspolu, když všichni dotázaní mladí Podněsterci z různých zázemí a různých politických smýšlení označili jazykové zákony Národní fronty za rozbušku konfliktu.

V Podněstří existují školy, kde probíhá výuka v ruštině, v moldavštině, v ukrajinštině, nebo v kombinaci těchto jazyků. Na 135 základních školách probíhá výuka v ruštině. To je cca. 70 % ze všech škol. Na 33 školách probíhá výuka v moldavštině, na 16 v ruštině a moldavštině zároveň, na šesti v rumunštině (údaj k roku 2010)¹⁸² na dvou probíhá výuka v ukrajinštině.¹⁸³ Vysokoškolské vzdělání probíhá v ruštině.¹⁸⁴

¹⁷⁵ Troebst, „We Are Transnistrians!": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 450.

¹⁷⁶ Blakkisrud a Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, 197.

¹⁷⁷ V. Ia. Grosul, N. V. Babilunga, B. G. Bomesko, M. N. Guboglo, G. A. Sanin, A. Z. Volkova. Istoriia Pridnestrovskoi Moldavskoi Respubliki. T. 1. Tiraspol, 2000, 5.

¹⁷⁸ Troebst, „We Are Transnistrians!": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 448-449.

¹⁷⁹ Grzywaczewski a Lachowski, „Is there a Transnistrian identity?“, 95.

¹⁸⁰ Troebst, „We Are Transnistrians!": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 453.

¹⁸¹ Roper, „The politicization of education: Identity formation in Moldova and Transnistria“, 503.

¹⁸² Mitrofanova, „Transnistrian conflict in the context of post-Soviet nation-building“, 205

¹⁸³ Blakkisrud a Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, 194.

¹⁸⁴ Dembinska a Iglesias, „The Making of an Empty Moldovan Category within a Multiethnic Transnistrian Nation“, 421.

Od první třídy se děti učí navíc k jazyku výuky další ze státních jazyků. To vyžaduje od vzdělávacího systému „republiky“ množství prostředků. Vzhledem k povaze ekonomiky to dokazuje, nakolik je PMR ochotna investovat do udržení reálné či minimálně virtuální politiky sblížení a smíru mezi hlavními etniky.¹⁸⁵ Důležitým faktorem je však povaha moldavštiny v podněsterském podání. Podněsterci jsou ze zákona nuceni používat moldavštinu ve své sovětské formě, tedy psanou v azbuce a bez reflexe moderního vývoje jazyka. Podle některých to vede k omezování vlivu moldavštiny, protože díky tomu v Podněstří vychází pouze omezené množství literatury z Moldavska a Rumunska. Převádět knihy z rumunštiny a moldavštiny psané latinkou do oficiální podněsterské verze moldavštiny je nákladné a nesetkává se to s velkým zájmem ze strany čtenářů. Většina učebnic je importována z Ruska a vzdělávací systém harmonizován s ruským. Moldavskojazyčné školy nesmějí používat učebnice z Moldavska, protože je v moldavském systému vyučován „Rumunský jazyk, historie a literatura“, což má podle podněsterských autorit podkopávat existenci a jedinečnost moldavského etnika.¹⁸⁶

V roce 2004 se nejvyšší sovět PMR usnesl, že je třeba ukončit proces výuky rumunštiny (tedy moldavštiny v latince) na školách, a to z důvodu údajné neschopnosti udržovat kvalitu a parametry výuky podle podněsterských zákonů. Podněsterská ministryně vzdělání uvedla, že „ideologie a obsah humanitního vzdělávání v těchto školách nekoresponduje se vzdělávací politikou PMR“. Šlo o sedm škol, které navštěvovalo zhruba 5000 studentů.¹⁸⁷ Těchto sedm škol bylo následně uzavřeno. Tyto školy byly podle podněsterského ministerstva zahraničí podobné vojenským základnám MR, které si daly za cíl destabilizovat PMR. Do budoucna se měly registrovat jako soukromé školy, ve kterých probíhá výuka v cizím jazyce. Zákrok vyvolal ostrou reakci ze strany Moldavska a OBSE, které proces označilo za „nic menšího než jazykovou čistku“.¹⁸⁸

Jazyková politika PMR vede k tomu, že většina lidí posílá své děti do ruskojazyčných škol. Moldavština ve vzdělání v PMR „mimo výuku filologie“ nabízí malé kariérní vyhlídky.¹⁸⁹

4.5. Konstrukce podněsterské národní identity ve veřejném prostoru

4.5.1. Lingvistická krajina a veřejný prostor

Pojem lingvistická krajina označuje „jakékoliv oznámení či popis, který se vyskytuje uvnitř či vně veřejné instituce nebo soukromého podniku v dané geografické lokaci“. Její zkoumání díky omezenému prostoru a způsobu interpretace sesbíraných dat umožňuje získat částečný obraz o jazykové situaci v oblasti, zejména v bilingvním či multilingvním prostředí.¹⁹⁰

Lingvistická krajina a veřejný prostor v PMR jsou specifické tím, že se zde ve velké míře objevuje propaganda ze strany vlády. To umožňuje návštěvníkovi přímo zkoumat způsob komunikace, který instituce volí, když chtějí cílit na kolemjdoucí a obyvatele. Podobný způsob

¹⁸⁵ Blakkisrud a Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, 195.

¹⁸⁶ Dembinska a Iglesias, „The Making of an Empty Moldovan Category within a Multiethnic Transnistrian Nation“, 421-422.

¹⁸⁷ Roper, „The politicization of education: Identity formation in Moldova and Transnistria“, 510.

¹⁸⁸ Ibid, 511.

¹⁸⁹ Dembinska a Iglesias, „The Making of an Empty Moldovan Category within a Multiethnic Transnistrian Nation“, 421.

¹⁹⁰ Muth, „Linguistic landscapes on the other side of the border: signs, language and the construction of cultural identity in Transnistria“, 29-30.

komunikace se ve v menší či větší míře veřejném prostoru objevuje asi v každé zemi světa, v PMR je však výrazně prominentnější, než je obvyklé. Z povahy ekonomiky, kdy je trh uzavřený, omezený a z velké části ovládan monopolizujícím konglomerátem Sheriff, jsou billboardy a plakáty, které by jinak využívaly soukromé subjekty, často využity k utužení prorežimního narativu. Sovětský svaz a odkazy na něj dominují podněsterskému veřejnému prostoru. Nejen jedna z hlavních ulic Tiraspolu, ale i hlavní ulice ve skoro každém městě či vesnici nesou název Leninská.¹⁹¹ Tiraspol je co se týče názvů ulic učiněnou „encyklopedií“ revolucionářů, počínaje Karlem Marxem, přes Sverdlova, Kirova až po Rosu Luxemburgovou.

Téma je zajímavé ještě z jednoho úhlu pohledu. Jak již bylo zmíněno, PMR je oficiálně multilingvní „republikou“ se třemi jazyky, ruštinou, ukrajinštinou a moldavštinou. Teoreticky by proto měly u veřejných, ale i u většiny soukromých sdělení být použity všechny tři jazyky. Jak ale dokazují moje vlastní zkušenosti a zkušenosti autora, který se problematikou zabýval, Sebastiana Mutha¹⁹², Podněsterská realita v tomto ohledu zaostává. Muth téma lingvistické krajiny zkoumal z dvou úhlů pohledu – z pohledu jazykového a stran politického sdělení. Muth se vydal do Tiraspolu v roce 2010 a sesbíral necelých 300 vzorků. Já jsem se vydal do Tiraspolu na počátku roku 2017 a vzorky jsem sbíral víceméně nahodile, protože jsem to nepovažoval za hlavní část mého zkoumání. Oba jsme však došli k podobným závěrům – totiž že ukrajinština a moldavština se v Tiraspolu ve veřejném prostoru v podstatě vůbec nevyskytují, a to ani u popisků a plakátů, které mají veřejný, a ne privátní charakter. Následuje analýza několika vzorků, které jsem sesbíral při svém terénním výzkumu.

Na billboardu¹⁹³ podél silnice směrem z centra Tiraspolu je veterán v uniformě s květinou v rukou. V pravém horním rohu je nápis „Zvítězili jsme!“ (Мы победили!), pod kterým se nachází oranžovo-černá Svatojiřská stuha, která v současnosti označuje podporu Ruské, potažmo Sovětské armády. Svatojiřská stuha je využívána u vojenských vyznamenání a často se objevuje při příležitosti oslav vítězství nad nacistickým Německem.¹⁹⁴ Od roku 2014 je hojně využívána jako symbol podpory proruských separatistů ve východní Ukrajině.¹⁹⁵ Na plakátu není zmíněno, ve které válce „jsme zvítězili“, proto jej lze interpretovat jako oslavu vítězství v druhé světové válce, ale i ve válce za podněsterskou „samostatnost“.

Na druhém plakátu¹⁹⁶ se objevuje nápis „Tváře vítězství“ (Лица победы). Jsou zde vyfoceni muži a ženy, kteří se zasloužili o podněsterskou samostatnost. Pod každou fotkou je malý medailonek každé vyobrazené osoby. Pod těmito profily se opět objevuje Svatojiřská stuha.

Na třetím plakátu¹⁹⁷ je vyobrazeno duo dvou veteránů pod velkým nápisem „Pamatujeme si svojí historii!“ (Мы помним свою историю!). V pravém dolním rohu je stylizovaná medaile se srpem a kladivem a nápisem „Vlastenecká válka“ (Отечественная война) – jak se v ruském prostředí nazývá 2. světová válka. Tentokrát jde o soukromou reklamu

¹⁹¹ Troebst, „We Are Transnistrians!": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 455.

¹⁹² Muth, „Linguistic landscapes on the other side of the border: signs, language and the construction of cultural identity in Transnistria“, 32-41.

¹⁹³ Příloha č. 7.

¹⁹⁴ Andrei Malgin, „The Black and Orange Ribbon of Putin's Army“, *The Moscow Times* (16. 4. 2014) <https://themoscowtimes.com/articles/the-black-and-orange-ribbon-of-putins-army-34077> (staženo 15. 4. 2017).

¹⁹⁵ Adam Taylor, „This is the ribbon that Ukrainian nationalists want outlawed“, *The Washington Post* (2014) https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/05/05/this-is-the-ribbon-that-ukrainian-nationalists-want-outlawed/?utm_term=.4dd209f2ceec (staženo 15. 4. 2017).

¹⁹⁶ Příloha č. 8.

¹⁹⁷ Příloha č. 9.

na zákaznický servis Hypoteční banky (банк ипотечный). Opět se zde objevuje motiv vyhrané války, tentokrát ve zcela nesouvisejícím kontextu.

Na banneru¹⁹⁸, který je vyvěšený na stěně jednoho Tiraspolského kina, se objevuje nápis „V jednotě s Ruskem“ (в единстве с Россией) na pozadí v barvách Ruské a Podněsterské vlajky. To se dá relativně jednoduše interpretovat – autority chtějí, aby kolemjdoucí brali na vědomí speciální vztah PMR a Ruska. Podobný¹⁹⁹ výjev lze spatřit nad vstupními dveřmi do fakulty medicíny Podněsterské univerzity Tarase Ševčenko. Nalevo od nápisu, nesoucím název školy, je ruská trikolora. Napravo jsou barvy neuznané „republiky“.

Slovo „republika“ se zdá pro Podněsterce býti obzvláště důležitým. Je slovem nabitým významy, implikujícím demokratické uspořádání a svobodu každého občana zvolit budoucí směřování své země. Proto je tak často zneužíváno režimy, které jsou demokratické jen svou fasádou. Jak již bylo zmíněno, PMR se potýká s problémy demokratického deficitu, velmi omezené suverenity a nedostatku legitimacy vládnoucí elity již od počátku své historie.

Obzvláště dlouhé období vlády „věčného prezidenta“ Smirnova vytváří obraz, který do značné míry překrývá autentický politický boj před každými volbami v posledních letech a úspěšný dvojí transfer prezidentské moci v letech 2011 a 2016. Proto je po vzoru banánových republik a komunistických diktatur slovo „republika“ ve veřejném diskurzu velice prominentní. Když spustíte televizní zprávy lokální podněsterské stanice TCB (TSV – Tiraspolský Videokanal), uslyšíte často zahajující větu „Co se stalo v republice...“ (Что случилось в Республике...) tam, kde by jinak asi bylo slovo „Stát“, „země“, „vlast“, „otčina“ apod. Slovo „republika“ je zmíněno v národní hymně²⁰⁰, jmenovala se tak politická strana Igora Smirnova²⁰¹ objevuje se v názvech institucí, jako je například Palác Republiky (Дворец Республики)²⁰². Slovo se také objevuje na plakátech z následujících dvou fotografií. Na první fotografii²⁰³ je poliklinika nedaleko od Tiraspolského autobusového a vlakového nádraží. Nad vchodem visí banner s nápisem „Republika – naše hrdost“ (Республика – Наша гордость), který implikuje společné snažení při jejím budování a udržování. Na druhé fotografii²⁰⁴ je reklama na ruskou banku Sberbank. Kromě stylizované podněsterské vlajky se zde nacházejí nápisy „26 let PMR“ a „Všechno nejlepší, republiko!“ (С днем рождения, республика!).

Zdánlivě apolitický nápis na plakátu, který se nachází na další fotografii²⁰⁵, může při bližším zkoumání také působit jako příklad politické komunikace. Jde o citát z Bible, připisovaný Ježíšovi: „Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi.“ (Итак как хотите, чтобы с вами поступали люди, так поступайте и вы с ними...). V podněsterském kontextu jde nejen o identifikaci s křesťanstvím a jeho elementárními zásadami, může však také jít o vzkaz zbytku Moldavska: My vám nic zlého nepřejeme, tak nás také nechte být.

V Benderu se poblíž jedné z nejrušnějších ulic nachází série bannerů, upozorňujících kolemjdoucí na události, které činí město významným. Na fotografii²⁰⁶ se nachází jeden z nich. Pod nápisem „Město vojenské slávy“ (город воинской славы) na něm vyobrazeno několik

¹⁹⁸ Příloha č. 10.

¹⁹⁹ Příloha č. 11.

²⁰⁰ Vladimir Kudrin, *Знакомьтесь: Приднестровье* (Bender: Полиграфист, 2015), 270.

²⁰¹ Oleh Protsyk, „Representation and Democracy in Eurasia's Unrecognized States: The Case of Transnistria“, *Post-Soviet Affairs* 25, č. 3 (2009), 271.

²⁰² Příloha č. 12.

²⁰³ Příloha č. 13.

²⁰⁴ Příloha č. 14.

²⁰⁵ Příloha č. 15.

²⁰⁶ Příloha č. 16.

výjevů z bojů z roku 1992. V dolní části je fotografie z místního muzea bojů o Bender. Jde o místnost, kde jsou portréty a jména mužů, kteří padli při bojích s Moldavskými „agresory“. Tento výjev má za úkol připomínat hrdinný vznik „republiky“ a podporuje mýtus „Benderské tragédie“ a utrpení místního obyvatelstva. Banner je ve své spodní části opatřen Svatojiřskou stuhou.

Na poslední fotografii²⁰⁷ z této kapitoly je velkoformátová obrazovka, která se nachází poblíž Nejvyššího Sovětu PMR. Nápis na ní upozorňuje na datum 12. Dubna, kdy byl v roce 1944 osvobozen Tiraspol z rukou nacistických vojsk. V roce 2017 se k tomuto datu odehrávala historická „rekonstrukce“ této události.²⁰⁸

4.5.2. Státní svátky a oslavy

Z důvodu absence historických významných událostí, které se v Podněstří udály, jsou podněsterští „státotvorci“ a „národotvorci“ nuceni si pro tvorbu národní identity vypůjčovat události odjinud. Z politických důvodů elity nechtějí využívat události z historie Rumunska či Besarábie. Prakticky během každého oficiálního svátku se objevují reference k válce z roku 1992. Proto se užívá již zmíněný slogan „Zvítězili jsme!“, či „Jsme vítězný národ!“, který se dá stavět jako vítězství nad fašistickým Rumunskem a Německem v 2. Světové válce či jako vítězství nad „nacionalistickými“ silami MR v devadesátých letech.²⁰⁹

Národní svátky mají několik významů: Naplňují ahistorický národ pocitem vlastní historičnosti; vytvářejí příležitost pro organizace veřejných událostí, které mají za cíl předvést jednotu zúčastněných s vládoucí složkou populace jak dovnitř, tak vně; dávají elitám možnost prezentovat své názory a postoje; představují spojníky kontinuity mezi sovětskou minulostí a současností a představují příležitost pro socializaci a demonstraci národní identity pro každého občana. Takovými svátky jsou například 1. Máj, Den Vítězství (День Победы) nad fašismem v 2. Světové válce 9. května, výročí Velké říjnové revoluce 7. listopadu či již zmíněný den osvobození Tiraspolu 12. dubna.²¹⁰

Výročí Říjnové revoluce je v podněsterském prostředí naplněno ideologickými. U tohoto svátku je z mého pohledu důležitá je demonstrace možnosti volby směřování země a její politiky nezávisle na předchozí situaci. Podle Aly Şveţ je svátek v Podněstří oslavován hlavně penzisty a muži staršího věku.²¹¹ Podobně jako výročí revoluce je v PMR svátek 1. Máje příležitostí ukázat jednotu podněsterského národa. V podněsterském kontextu je důležité, že pracující dostanou během oslav možnost demonstrovat jednotu s reprezentanty autorit, když během průvodu procházejí kolem podia, odkud je mohou jejich „vůdci“ vidět. Když se svými nadřízenými procházejí kolem podia, jsou pozdraveni k tomu určenou osobou, která jim následně poblahopřeje k jejich pracovním úspěchům. Jde o symbolický performativní akt konfirmace a jednoty.²¹²

Tyto dva svátky jsou však často využívány současností mladšími generacemi však k socializaci v rodinném či jiném kolektivu, stranou oficiálních oslav. Ti, kteří však v průvodu participují, tím dávají najevo svou podporu režimu a zastírají neradostnou pravdu velice špatné ekonomické situace uvnitř „republiky“. Sovětská identita jako realita současného Podněstří je

²⁰⁷ Příloha č. 17.

²⁰⁸ Viz kapitola 4.5.2.

²⁰⁹ Şveţ, „Staging the Transnistrian Identity Within the Heritage of Soviet Holidays“, 113.

²¹⁰ Şveţ, „Staging the Transnistrian Identity Within the Heritage of Soviet Holidays“, 101.

²¹¹ Ibid, 105-108.

²¹² Ibid, 108.

lokální populací přijímána, většinou populace (s výjimkou starších generací) je však přijímána pouze povrchně a „mechanicky“. Pro režim jsou na druhou stranu zdrojem legitimacy.²¹³

Oslava vítězství ve Velké vlastenecké válce je dalším z klíčových elementů nové podněsterské identity. Díky oslavám tohoto vítězství se režim může vymezit vůči fašismu (i historickému Rumunskému), zakotvit zemi do skupiny vítězů a inkluzivně zapojit příslušníky všech etnik, tedy i Moldavského. Na více obecné úrovni se oslavami také připomíná historická „cizost“ německého národa, což může sloužit k vymezení se vůči EU. V tomto smyslu válka překračuje historické a současné rozepře a ukazuje mladším generacím nebezpečí nacionalismu na etnickém základě (v případě Podněstří také Rumunského). Oslavy jsou doprovázeny všudypřítomnými Svatojiřskými stuhami, které lidé nosí na oděvu a zdobí jimi například vnitřky automobilů, což jim umožňuje nonverbálně demonstrovat svůj patriotismus. Oslavy jsou spojeny s vojenskou přehlídkou a pokládáním květin na pomníky. V tento den státní propaganda nachází podporu ve většině složek obyvatelstva a politici ve svých proslovech nedělají rozdíl mezi sovětskou a podněsterskou „vlastí“.²¹⁴

Z vlastní zkušenosti mohu popsat průběh oslavy osvobození Tiraspolu „od Němců“, která proběhla 12. dubna 2017. Ke sledování rekonstrukce této události se přes nepřízeň počasí se sešly masy lidí obou pohlaví a všech věkových skupin, včetně rodičů s dětmi. Na místě vlály sovětské, podněsterské a ruské vlajky. Místní měli na oblečení často připnuté Svatojiřské stuhy a celá událost se nesla v nadšeném a spontánním duchu, s nádechem patosu. Kromě rekonstrukce samotné proběhlo několik oficiálních proslovů a probíhal i doprovodný program, kde například děti střílely ze vzduchových zbraní na terče zpodobňující „fašisty“, či bylo možné sledovat cvičeného psa, který na povel útočil na „nepřítele“ v nacistické uniformě. Mnoho lidí přišlo v kostýmech a uniformách a celá akce měla značně militaristický nádech. Aktuálnost a určitou míru absurdity akci dodával podněsterský tuningářský automobilový „gang“ a hudební doprovod, který střídal americký gangsterský rap, sovětské patriotské písně a takzvaný ruský šanson – v postsovětském prostoru oblíbený žánr, kdy mužský hlas teskně zpívá o své temné minulosti, lásce k rodině a vlasti, o životě nižších sociálních vrstev, válce či vězení. Šlo tedy z hlediska konstrukce identity o mnohoznačnou akci, kde se slévala oslava militarismu (v „opevněné“ a „obklíčené“ zemi velice důležitá), sovětské minulosti i identifikaci s „ruským světem“.²¹⁵

4.6. Otázka legitimacy a demokratičnosti Podněsterského režimu

Jedna z hlavních otázek, které visí ve vzduchu, když je vedena debata o podněsterském režimu, je otázka jeho demokratičnosti a tudíž i legitimacy. Freedom House klasifikuje PMR jako „Nesvobodnou“ zemi, a dává jí druhou nejhorší známku ve věci politických práv i občanských svobod.²¹⁶

Částečnou odpovědí na otázku legitimacy může být etnické složení podněsterského „parlamentu“. To je důležité proto, že ukazuje proporčnost etnického složení volených zástupců ke složení celkové populace. Z výzkumu Helge Blakkisrud a Pála Kolstø vyplývá, že poměr Moldavanů v „parlamentu“ k ostatním národnostem klesl mezi lety 1990 a 2010 z 33,8 % na

²¹³ Ibid, 109.

²¹⁴ Ibid, 110-112.

²¹⁵ Viz také kapitola 4.3.

²¹⁶ „Transnistria / Country report / Freedom in the World / 2017“ Freedom House (2017) <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/transnistria> (staženo 10. 5. 2017).

22,83 % (podíl Moldavanů na etnickém složení PMR se odhaduje mezi 34-40 procenty)²¹⁷. V posledním sledovaném „parlamentu“, jehož mandát trval od roku 2005 do roku 2010, bylo 30,2 % zástupců narozených v Podněstří. 11,6 % pocházelo z pravého břehu Dněstru, 23,3 % z Ruska a 18,6 % z Ukrajiny (zbytek poslanců pocházel z jiných zemí).²¹⁸ Tato čísla ukazují, že podíl Moldavanů uvnitř vládnoucí elity se snižuje, stále však není úplně zanedbatelný, a že většinu elity tvoří „cizinci“.²¹⁹

Podněstří zažilo v roce 2000 několik změn v rozdělení moci. Od jejich prosazení se exekutiva nezodpovídá parlamentu. Ministerstva a jejich hlavy se změnily v pouze konzultační orgány bez nezávislých pravomocí. Režim by se tedy dal popsat jako prezidentský, či dokonce „superprezidentský“.²²⁰ Práce legislativních institucí v PMR svou sofistikovaností a rafinovaností není nepodobná práci jiných současných nedemokratických režimů. Na druhou stranu jsou jak práce parlamentu, tak volby v Podněstří důležité, protože obsahují prvky rivality i politického boje.²²¹

Opozice byla od počátku existence PMR do různé míry potlačována a například členové skupiny Ilascu, která byla proti separatistické politice „republiky“, byli v roce 1992 odsouzeni na 12 až 15 let odnětí svobody. Méně radikální opozičníci si stěžovali „jen“ na obtěžování a zastrašování.²²²

Igor Smirnov, který byl po většinu existence „republiky“ jejím hlavním vládcem, konsolidoval svou pozici pomocí kooptování svých nepřátel. Podobně jako Vladimir Putin v současném Rusku užíval Smirnov ve volbách „administrativních zdrojů“²²³. Jde o strategii, kdy politik v čele státu zneužívá k vítězství média, soudy, orgány moci a další veřejné instituce a zdroje k tomu, aby vyhrál volby.

Vznik a existence systému politických stran v PMR je občas po Ruském vzoru považován za zfalšovaný, tedy proces, kde vznikají politické strany a hnutí svrchu. Jedním z hlavních problémů tohoto systému je nejasný rozdíl mezi ekonomickými a politickými zájmy hráčů, kteří za stranami stojí. Smirnov byl dlouho považován za vládce monopolizujícího konglomerátu Šerif.²²⁴ Šerif však v reakci na zhoršující se ekonomickou situaci v PMR rozhodl v roce 2000 podporovat stranu Obnova (Обновление). Republika (Республика) je dominována „klanem“ bývalého „prezidenta“ Smirnova. Žádná významná politická strana ani proud nestaví svou politiku proti hlavní ideji suverenity a samostatnosti PMR.²²⁵

Skrz tvorbu vlastního kultu osobnosti se Smirnov snažil učinit se pro PMR „nepostradatelným“.²²⁶ V roce 2011 se však ukázalo, že toho se mu dosáhnout nepovedlo. Smirnov kandidoval proti doporučení Kremlu a vypadl již v 1. kole volby. „Prezidentem“ se

²¹⁷ Protsyk, „Representation and Democracy in Eurasia's Unrecognized States: The Case of Transnistria“, 261.

²¹⁸ Ibid, 263-265.

²¹⁹ Ibid, 266.

²²⁰ Blakkisrud a Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, 199.

²²¹ Protsyk, „Representation and Democracy in Eurasia's Unrecognized States: The Case of Transnistria“, 260.

²²² Ibid, 268.

²²³ Jessica Allina-Pisano, Social contracts and authoritarian projects in post-Soviet space: The use of administrative resource, Communist and Post-Communist Studies, Volume 43, Issue 4, December 2010, Pages 373-382.

²²⁴ Troebst, „We Are Transnistrians!": Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley“, 459.

²²⁵ Ibid, 269.

²²⁶ Blakkisrud a Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, 200.

stal Jevgenij Ševčuk, který byl dříve spojen právě s Obnovou. Na sklonku roku 2016 se stal novým vůdcem „republiky“ Vadim Krasnoselskij, který je taktéž podporován Šerifem.

Politický proces v PMR vzniká z různých politických a ekonomických zájmů různých zájmových skupin. Ač Rusko s nejvyšší pravděpodobností do každých voleb zasahuje, není PMR plně pod jeho vlivem.²²⁷

4.6. Veřejné mínění v Podněstří

Jednou věcí jsou konstrukty a propaganda režimu a jeho prodloužených paží v podobě institucí a zákonů na jedné straně a otázka internalizace těchto konstruktů a responsivity k nim ze strany populace. Kvůli uzavřenosti režimu dlouho nebylo možné tyto proměnné objektivně kvantifikovat. V posledních letech se však několika týmům západních vědců v rámci rozsáhlejších či skromnějších výzkumů veřejného mínění mezi Podněstercí podařilo vygenerovat dostatek dat na to, aby se dalo dojít k určitým závěrům.

V roce 2006 bylo v PMR zorganizováno referendum o směřování „republiky“. Podle volební komise se ho zúčastnilo 78,6 % oprávněných voličů. 94,5 % z nich bylo proti připojení k Moldavsku a 98 % bylo pro nezávislost a budoucí možnou integraci s Ruskem.²²⁸ U referenda však nebyly přítomny žádní světově uznávaní nezávislí pozorovatelé. Možnosti, předložené v referendu, byly navíc návodné, a tudíž manipulativní.

John O'Loughlin a jeho vědecký tým zorganizovali reprezentativní průzkumy veřejného mínění ve všech separatistických „republikách“ v regionu a došli k tomu, že většina populací těchto *de facto* států se ztotožňuje s jejich separatistickými snahami. V průzkumech byla zohledněna i etnicita dotazovaných. Většina Podněsterců (i etnických Moldavanů) považuje rozpad SSSR za špatný krok,²²⁹ důvěřuje vedení Ruska²³⁰ a požaduje dočasné či trvalé setrvání ruských vojsk na území PMR (zde byli etničtí Moldavané rozděleni zhruba na dvě poloviny. Zhruba 50 % bylo pro dočasné či trvalé setrvání a zbytek byl proti či odmítl odpovědět)²³¹. U otázky „Který politický systém je nejlepší“ zvolila většina Podněsterců odpověď „Sovětský“. Pouze minimum zvolilo možnost „Současný“ a přes 20 % zvolilo možnost „Západní demokracie“.²³² Více než 90 % Podněsterců považuje vztahy s Moldavany z pravého břehu Dněstru za „Dobré“ nebo „Neutrální“.²³³ Když se výzkumníci ptali na ideální směřování „republiky“, nejpreferovanější byla možnost „Integrace s Ruskem“, následovaná „nezávislostí“. Jednu z těchto dvou možností zvolilo 80-90 % etnických Rusů a Ukrajinců a přes 60 % etnických Moldavanů. Okolo 30ti procent Moldavanů by podle průzkumu preferovalo reintegraci s Moldavskem.²³⁴

Většina Podněsterských Moldavanů je proti myšlence, že Moldavané jsou Rumuni. Protože se necítí blízko Rumunům, jsou více přitahováni ruskou kulturou.²³⁵ Další výzkum od

²²⁷ Blakkisrud a Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, 205.

²²⁸ Dembinska a Iglesias, „The Making of an Empty Moldovan Category within a Multiethnic Transnistrian Nation“, 424.

²²⁹ O'loughlin et al., „Inside the post-Soviet de facto states: a comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria“, 435.

²³⁰ Ibid, 436.

²³¹ Ibid, 438.

²³² Ibid, 443.

²³³ Ibid, 447.

²³⁴ Ibid, 448.

²³⁵ Dembinska a Iglesias, „The Making of an Empty Moldovan Category within a Multiethnic Transnistrian Nation“, 423.

O'Loughina pokládal jednoduchou otázku: Cítíte být součástí „Ruského Světa“²³⁶? Více než 70 % Podněsterců všech etnicit odpovědělo, že ano.²³⁷ Jiný nezávislý průzkum z roku 2008 ukázal, že 71,6 procent dotazovaných se cítí být občany PMR. Pouze 9,7 % dotázaných podněsterských Moldavanů se cítilo býti primárně občany Moldavska.²³⁸

Během svého pobytu v Tiraspolu jsem měl možnost mluvit na téma národní identity a směřování PMR s několika mladými Podněsterci, kteří se narodili až po skončení podněsterské války za „samostatnost“. Šlo o osoby, které byly nějakým způsobem společensky aktivní (například lidskoprávní a LGBT aktivisté, průvodce po Tiraspolu), veřejné (letošní miss PMR), či zcestovalé (mladý pár, se kterým jsem se seznámil přes Couchsurfing, sociální síť pro nízkorozpočtové cestování). Nelze tudíž říci, že šlo o „typické“ Podněsterce. Většina z nich se shodla, že je PMR velice multikulturální zemí bez vnitřních sporů mezi etniky, která jsou mezi sebou silně provázána mezietskými svazky. Všichni byli více či méně kritičtí vůči místním autoritám a vymezovali se vůči ekonomické dominanci konglomerátu Šerif. V otázce identity byli rozpolceni. Někteří mluvili o sovětské či post-sovětské identitě, zatímco jiní o tom, že žádná podněsterská identita neexistuje. O reintegraci s Moldavskem skoro nikdo z nich neuvažoval. Velká část z nich však uvažovala o tom, že by chtěli PMR opustit a žít jinde.

5. Závěr

Z analýzy vyplynulo, že se z historického hlediska entity na obou stranách Dněstru rozvíjely odlišně. Podněstří byla po většinu své historie více multietnické, urbanizované a se silnějším vlivem slovanského elementu. Besarábie, tedy dnešní Moldavsko, byla vždy více agrární a s výrazně vyšším podílem rumunsky či moldavsky mluvícího obyvatelstva. Zatímco dnešní území dnešní PMR bylo po větší část své historie ovládáno Ruskem či jiným slovansky mluvícím státem či soustátím, vládci dnešního Moldavska se s dějinným vývojem střídali častěji.

V rozličných fázích historie probíhaly v různých podobách na území Podněstří i Besarábie ze strany Ruska či SSSR tři hlavní politiky: politika rusifikace, politika moldavizace a řízená imigrace slovanského obyvatelstva na tato území. V dobách rusifikace byl moldavský kulturní a jazykový aspekt obou regionů potlačován a do popředí byly stavěny vazby na ruskou kulturu a jazyk. Moldavština byla v těchto obdobích omezována. V dobách moldavizace byly moldavština a moldavská kultura kladeny do popředí, šlo však ve skutečnosti z velké části za jinou, skrytou formu rusifikace. Podobnou formu nabývaly také politiky sovětizace a budování sovětského národa. V těchto dobách totiž probíhaly pokusy přiblížit moldavský jazyk jazyku ruskému a oddálit jej od jeho rumunských kořenů, a tím i od rumunské sféry vlivu. Politika imigrace byla prováděna proto, aby se vyrovnával podíl slovanského obyvatelstva uvnitř studovaného teritoria. Slovanští imigranti zastávali vždy většinu elitních pozic a měli lepší životní podmínky. Podněstří bylo v dobách nadvlády Ruska a SSSR ve své podstatě vůči centrální moci spolehlivější a jeho elity jí byly bližší, což bylo způsobeno i tím, že bylo pod ruskou nadvládou delší dobu a bez přerušení. Podněsterci všech etnicit v době existence MSSR většinu rozhodujících pozic, mezi Podněsterci mají však až do současnosti větší podíl na moci obyvatelé slovanského původu.

²³⁶ Více viz kapitola 4.3.

²³⁷ O'Loughlin et al., „Who identifies with the ‚Russian World‘? Geopolitical attitudes in southeastern Ukraine, Crimea, Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria“, 763.

²³⁸ Dembinska a Iglesias, „The Making of an Empty Moldovan Category within a Multiethnic Transnistrian Nation“, 424.

Od okamžiku rozpadu sovětského soustátí a separace PMR od Moldavska provádí lokální elity ve své konstrukci podněsterské národní identity politiku rusifikace i moldavizace zároveň. Akcentují „moldavský“ multietnický a mírumilovný charakter „republiky“, který je podle nich v opozici k „rumunskému“, „nacionalistickému“ a „agresivnímu“ charakteru Moldavska. Zároveň však ve všech oblastech veřejného života zdůrazňují sepětí *de facto* státu, jeho obyvatel a historie s „Ruským světem“. „Moldavskost“ v současném podněsterském podání je spíše prázdou schránkou, protože jsou moldavština, moldavské etnikum, moldavská (či rumunská) kultura a historie ve veřejném diskurzu upozadovány a vyprazdňovány. Na jejich místo se dostává vliv ruštiny, slovanských etnik, ruské a sovětské symboliky, historie a kultury.

„Identitotvůrci“ mají ve svém arzenálu rozličné množství nástrojů a prvků, s jejichž pomocí podněsterskou identitu skládají. Využívají k její tvorbě jazykových zákonů a politik, historiografie, propagandy v médiích a veřejném prostoru, státních svátků a oslav. Identita je stavěna na křesťanských, ruských a sovětských základech. Obyvatelstvo je ke snahám konstruktérů rezponzivní a téměř všichni v obecné rovině s ideou podněsterské jedinečnosti souhlasí. Toto ztotožnění je způsobeno několika faktory. Prvním je historická kolektivní paměť, která je z velké části odlišná od té, která existuje v Moldavsku. Dalším je dlouhodobější expozice výše zmíněným politikám. Třetím faktorem je etnické složení a vysoká míra etnického míšení, které mimo jiné vede ke větší smířlivosti mezi Podněsterci. Ti z tohoto důvodu necítí žádnou zášť vůči Moldavanům jako takovým, pouze deklarují odlišnost od Moldavské republiky, potažmo Rumunska. Pokud vycházíme z teze, že je každý národ umělou konstrukcí, lze soudit, že se od počátku existence PMR konstruktérům jejich dílo podařilo.

Summary

From the historical point of view, both the left bank and the right bank of the river Dniester have gone through different paths of development. While Transnistria was always more multi-ethnic, urbanized and Slavic, Bessarabia (or today's Moldova) was always more agrarian and Romanian. The Transnistrian region was for most of its history dominated by Slavic states, while Bessarabia had multiple different masters.

In different stages of history, today's TMR and Moldova was experiencing three main policies from their Russian and Soviet overlords: The policy of Russification, the policy of Moldovanisation and the policy of directed immigration of Slavic settlers. In times of Russification, the Moldovan cultural and language character of both regions was being obstructed. In times of Moldovanisation, the Moldovan language and culture thrived, but in reality, they were being filled with Russian substance. Similar to these were the policies of Sovietification. The Moldovan language was being recreated using words of Slavic origin. The policy of immigration was being set in motion to mitigate the influence of ethnic Moldovans and to bring in Slavic settlers to rule the territory (economically and politically). Transnistria was always more loyal and enjoyed more privilege.

Since the dissolution of the Soviet empire and the secession of TMR, the local elites are constructing the new Transnistrian identity through both the policy of Russification and Moldovanisation at the same time. They stress out the "Moldovan" multi-ethnic and peace-loving character of the "republic", while they oppose the "Romanian", "nationalistic" and "aggressive" character of Moldova. Simultaneously, they create the image of unity of TMR and the "Russian world". The kind of "Moldovanism" that they put forward is hollow, often devoid of any Moldovan characteristics: The Moldovan language, Moldovan (or Romanian) culture and

history or even Moldovans themselves. The blank space is filled with Russian language, ethnic Slavs, Russian and Soviet symbolism, history and culture.

The identity creators have many different tools and tactics at their disposal. They use the politics and policies of language, historiography, propaganda in media and public spaces, national holidays and festivities. The identity is being built on the heritages of Christianity, Sovietism and the heritage of Russian culture. The Transnistrian population is responsive to these efforts and almost everyone to some extent accepts the idea of their difference from the right bank Moldova. This is caused by multiple factors. First is the historical collective memory, which is different from that of right-bank Moldovans. Second is the prolonged exposition of Transnistrians to the abovementioned policies, much longer than that of Bessarabia, and uninterrupted. The third factor is that of the different ethnic composition of the breakaway "republic". The population is also much more ethnically mixed with higher percentage of interethnic marriages, which results in friendlier interethnic relations. That's why the left bank doesn't feel any animosities towards Moldovans in general. If we consider every nation an artificial construct, we can consider the project of creating the Transnistrian nation a success.

Použitá literatura

- Anderson, Benedict, *Imagined communities* (London: Verso, 1982).
- Baron, Nick, „Stalinist planning as political practice: control and repression on the Soviet periphery, 1935–1938“, *Europe-Asia Studies* 56, č. 3 (2004), 439-62.
- Billig, Michael, *Banal nationalism*, (London: Sage, 2014).
- Bourdieu, Pierre, „The forms of capital“, in *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. J. Richardson (New York, Greenwood, 1986), 241-258.
- Blakkisrud, Helge, a Pål Kolstø, „From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria“, *Post-Soviet Affairs* 27, č. 2 (2011), 178-210.
- Broers, Laurence, Alexander Iskandaryan, a Sergey Minasyan, „Introduction: the unrecognized politics of de facto states in the post-Soviet space“, *Caucasus Survey* 3, č. 3 (2015), 187-94.
- Checkel, Jeffrey T., a Peter J. Katzenstein, *European identity* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011).
- De Cillia, R., M. Reisigl, a R. Wodak. „The Discursive Construction of National Identities“, *Discourse & Society* 10, č. 2 (1999), 149-73.
- Dembinska, Magdalena, a Julien Danero Iglesias, „The Making of an Empty Moldovan Category within a Multiethnic Transnistrian Nation“, *East European Politics and Societies* 27, č. 3 (2013), 413-28.
- Dima, Nicholas, *Moldova and the Transdnestr Republic* (New York: distributed by Columbia University Press, 2001).
- Dynkin et al., eds., „Russia and the World: 2017 IMEMO Forecast“, *New Perspectives: Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations* 25, č. 1. (2017): 85-122.
- Fedor, Helen, *Belarus and Moldova: country studies*, (Lanham, MD: Bernan, 1996).
- Grzywaczewski, Tomasz, Tomasz Lachowski, „Is there a Transnistrian identity?“, *New Eastern Europe* 23, č. 5 (2016), 94-99.

- Hodač, Jan a Petr Strejček, *Politika ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě* (Brno: Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2008).
- Joseph, John E., *Language and identity: national, ethnic, religious*, (Hampshire: Palgrave Macmillan, 2004).
- King, Charles. *The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture*. Stanford: Hoover Institution Press, 2000.
- King, Charles. „The Benefits of Ethnic War: Understanding Eurasia's Unrecognized States.“ *World Politics* 53, no. 4 (2001): 524-52.
- Kudrin, Vladimir, *Знакомьтесь: Приднестровье* (Bender: Полиграфист, 2015).
- Kolstø, Pål, Andrei Edemsky, a Natalya Kalashnikova, „The Dniester conflict: Between irredentism and separatism“, *Europe-Asia Studies* 45, č. 6 (1993), 973-1000.
- Mazur, Peter, „Fertility among Ethnic Groups in the USSR.“ *Demography* 4, č. 1 (1967), 172-95.
- Mitrasca, Marcel, *Moldova: a Romanian province under Russian rule: diplomatic history from the archives of the great powers* (New York: Algora Pub., 2002).
- Mitrofanova, Anastasia V., „Transnistrian conflict in the context of post-Soviet nation-building“, *Sociolinguistic Studies* 9, č. 2-3 (2015), 191-216.
- Muth, Sebastian, „Linguistic landscapes on the other side of the border: signs, language and the construction of cultural identity in Transnistria“, *International Journal of the Sociology of Language* 227 (2014), 25-46.
- O'Loughlin, John, Gerard Toal, and Vladimir Kolosov. „Who identifies with the ‚Russian World‘? Geopolitical attitudes in southeastern Ukraine, Crimea, Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria.“ *Eurasian Geography and Economics* 57, č. 6 (2016): 745-78.
- O'loughlin, John, Vladimir Kolossov, a Gerard Toal, „Inside the post-Soviet de facto states: a comparison of attitudes in Abkhazia, Nagorny Karabakh, South Ossetia, and Transnistria“, *Post-Soviet Affairs* 27, č. 1 (2011), 423-456.
- Protsyk, Oleh, „Representation and Democracy in Eurasia's Unrecognized States: The Case of Transnistria“, *Post-Soviet Affairs* 25, č. 3 (2009), 257-281.
- Roper, Steven D., „The politicization of education: Identity formation in Moldova and Transnistria“, *Communist and Post-Communist Studies* 38, č. 4 (2005), 501-14.
- Садовник, А. В., „Бои за Бендеры в июне 1992 года как кульминация Приднестровского вооруженного конфликта 1989–1992 гг.“, *УДК* 94, č. 478 (1992).
- Solonari, Vladimir a Vladimir Brutner, „Rusové v Moldavsku,“ in *The New Russian Diaspora: Russian Minorities in the Former Soviet Republics*, ed. Vladimir Shlapentokh, Munir Senojič a Emil Pajin (Armonk: M. E. Sharpe, 1994).
- Şveţ, Ala, „Staging the Transnistrian Identity Within the Heritage of Soviet Holidays“, *History and Anthropology* 24, č. 1 (2013), 98-116.
- Troebst, Stefan, „'We Are Transnistrians!': Post-Soviet Identity Management in the Dniester Valley.“ *Ab Imperio* 2003, č. 1 (2003), 437-66.
- Wojnowski, Zbigniew, „The Soviet people: national and supranational identities in the USSR after 1945“, *Nationalities Papers* 43, č. 1 (2015), 1-7.
- Wallerstein, Immanuel, *The capitalist world-economy: essays* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002).

Primární zdroje

„Конституция Приднестровской Молдавской Республики“, *Бюллетень* 60, č. 1 (1999).

Bob Deen (Head of Section/Senior Adviser OSCE High Commissioner on National Minorities), v e-mailové konverzaci s autorem, 26. 4. 2017.

„Personality cult in Transnistria to blossom again“, *DNIESTER.ru* (2013), <https://dniester.ru/node/8329> (staženo 20. 1. 2017).

EUBAM, *EUBAM Annual Report 2016* (Oděsa: EUBAM, 2017).

„Transnistria / Country report / Freedom in the World / 2017“ Freedom House (2017) <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2017/transnistria> (staženo 10. 5. 2017).

„Europe's Black Hole“ *Journeysman Pictures*, 2006, <https://www.youtube.com/watch?v=DdYhnkxJQkY&t=1699s>.

„Russia and Transnistria in a patron-client relationship“, Laboratorul pentru Analiza Conflictului Transnistrean, <http://www.lact.ro/2017/04/17/andrey-devyatkov-russia-and-transnistria-in-a-patron-client-relationship/> (staženo 13. 1. 2017).

Lewis, Ben, „Ceausescu: The King of Communism“, BBC, 2002, <https://www.youtube.com/watch?v=0iH20Le8cWQ>.

Malgin, Andrej, „The Black and Orange Ribbon of Putin's Army“, *The Moscow Times* (16. 4. 2014) <https://themoscowtimes.com/articles/the-black-and-orange-ribbon-of-putins-army-34077> (staženo 15. 4. 2017).

„Мы этой памяти верны“, *Новости ПМП* (19. 6. 2013), <https://novostipmr.com/ru/news/13-06-19/my-etoj-pamyati-vernuy> (staženo 3. 5. 2017).

„Press releases and statements related to the 5+2 negotiations on Transdniestria“, OBSE, <http://www.osce.org/cio/119488> (staženo 12. 12. 2016).

Simon Reeve „Transnistria: Places That Don't Exist“, *BBC Two*, 2005, <https://www.youtube.com/watch?v=SiioOj85X9E>.

Reher, Markus, „Customs Nightmare – Smugglers Paradise Transdniestria“, *DW.COM*, 2012, <http://www.dw.com/en/transnistria-europes-hotbed-of-smuggling/a-15902388>.

Sharkov, Damien, „Moldova's Transnistrian separatists urge Russia annexation“ *Newsweek* (2016) <http://www.newsweek.com/moldovas-transnistrian-separatists-call-join-russia-496931> (staženo 13. 3. 2017).

Tasovská, Klára a Lukáš Kokeš, „Pevnost“, 2012, <http://www.csfd.cz/film/327310-pevnost/prehled/#>.

Taylor, Adam, „This is the ribbon that Ukrainian nationalists want outlawed“, *The Washington Post* (2014) https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/05/05/this-is-the-ribbon-that-ukrainian-nationalists-want-outlawed/?utm_term=.4dd209f2ceec (staženo 15. 4. 2017).

Tetteroo, Peter, Cornelis van der Jagt a Ruud Denslagen, „Transnistria, The Secret State“, *LookingEast*, 2009, <https://www.youtube.com/watch?v=vnmze1cXks0>.

Urse, Cristian, *Solving Transnistria: Any Optimists Left?*, http://se2.isn.ch/serviceengine/Files/RESSpecNet/57339/ichaptersection_singledocument/7EE8018C-AD17-44B6-8BC2-8171256A7790/en/Chapter_4.pdf (staženo 10. 12. 2014).

„Partitions of Moldavia“, Wikipedia.org, http://en.wikipedia.org/wiki/File:Partitions_of_Moldavia.jpg.
(staženo 15. 9. 2016).

„Fakta om Moldova og Moldavien“, 123Fakta.com, <http://www.123fakta.com/da/fakta-om-moldova-moldavien> (staženo 15. 9. 2016).

Interview s úředníkem v EUBAM, počátek 2017.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Mapa historické Moldávie (mapa).

„Fakta om Moldova og Moldavien“, 123Fakta.com, <http://www.123fakta.com/da/fakta-om-moldova-moldavien> (staženo 15. 9. 2016).

Příloha č. 2: Mapa historických dělení regionu (mapa).

„Partitions of Moldavia“, Wikipedia.org, http://en.wikipedia.org/wiki/File:Partitions_of_Moldavia.jpg. (staženo 15. 9. 2016).

Příloha č. 3: Současný územní rozsah Podněstří (mapa).

EUBAM, *EUBAM Annual Report 2016* (Oděsa: EUBAM, 2017): 2.

Příloha č. 4: Historické územní rozšíření rumunštiny (mapa).

Fedor, Helen, *Belarus and Moldova: country studies*, (Lanham, MD: Bernan, 1996), 108.

Příloha č. 5: Pomník generálu Suvorovovi v Tiraspolu (fotografie).

Autorova vlastní, 2017.

Příloha č. 6: Ekonomická mapa MSSR (mapa).

Fedor, Helen, *Belarus and Moldova: country studies*, (Lanham, MD: Bernan, 1996), 130.

Příloha č. 7: Billboard u silnice směrem z Tiraspolu (fotografie).

Autorova vlastní, 2017.

Příloha č. 8: Tváře vítězství (fotografie).

Autorova vlastní, 2017.

Příloha č. 9: „Pamatujeme si svoji historii!“ (fotografie).

Autorova vlastní, 2017.

Příloha č. 10: „V jednotě s Ruskem“ (fotografie).

Autorova vlastní, 2017.

Příloha č. 11: Fakulta medicíny (fotografie).

Autorova vlastní, 2017.

Příloha č. 12: Palác republiky (fotografie).

Autorova vlastní, 2017.

Příloha č. 13: „Republika – naše hrdost!“ (fotografie).

Autorova vlastní, 2017.

Příloha č. 14: „Všechno nejlepší, republiko“ (fotografie).

Autorova vlastní, 2017.

Příloha č. 15: „Jednej s druhými tak...“ (fotografie).

Autorova vlastní, 2017.

Příloha č. 16: Bender – město vojenské slávy (fotografie).

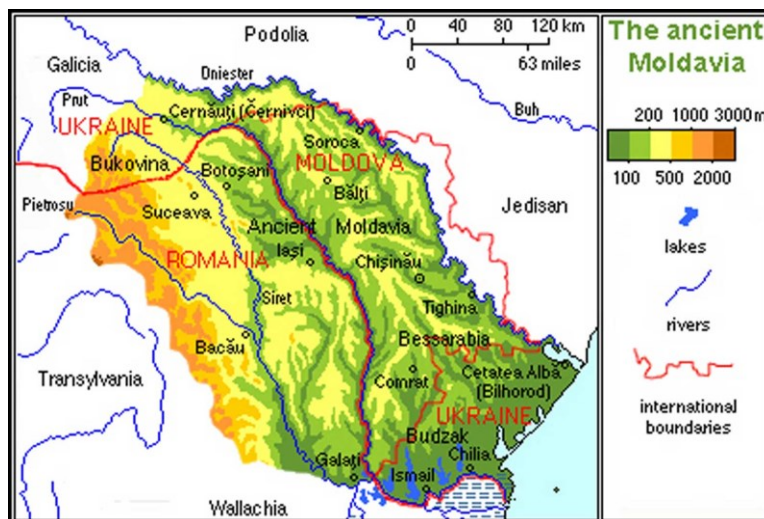
Autorova vlastní, 2017.

Příloha č. 17: Den osvobození Tiraspolu (fotografie).

Autorova vlastní, 2017.

Přílohy

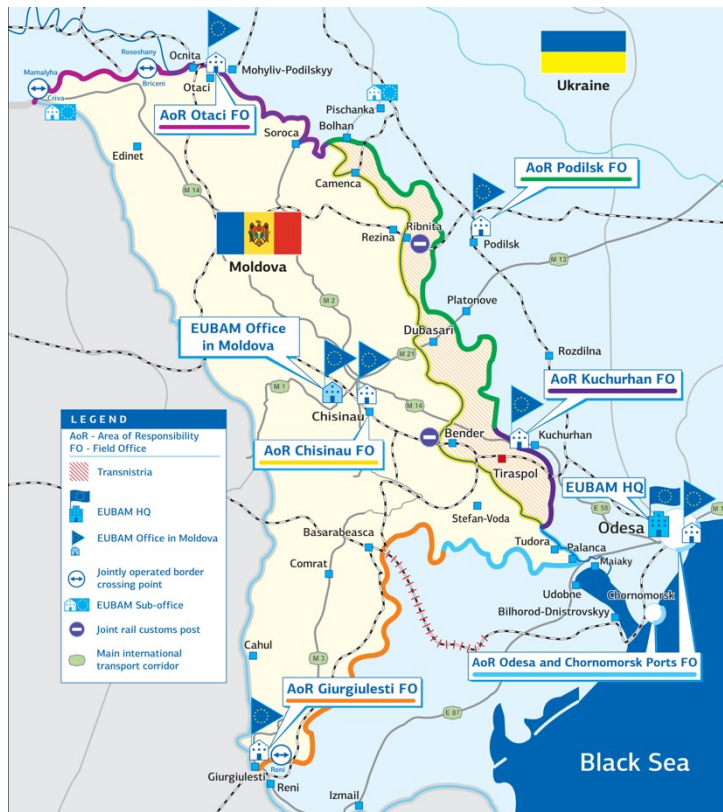
Příloha č. 1: Mapa historické Moldávie (mapa).

Příloha č. 2: Mapa historických dělení regionu (mapa).

Příloha č. 3: Současný územní rozsah Podněstří (mapa).

Příloha č. 4: Historické územní rozšíření rumunštiny (mapa).

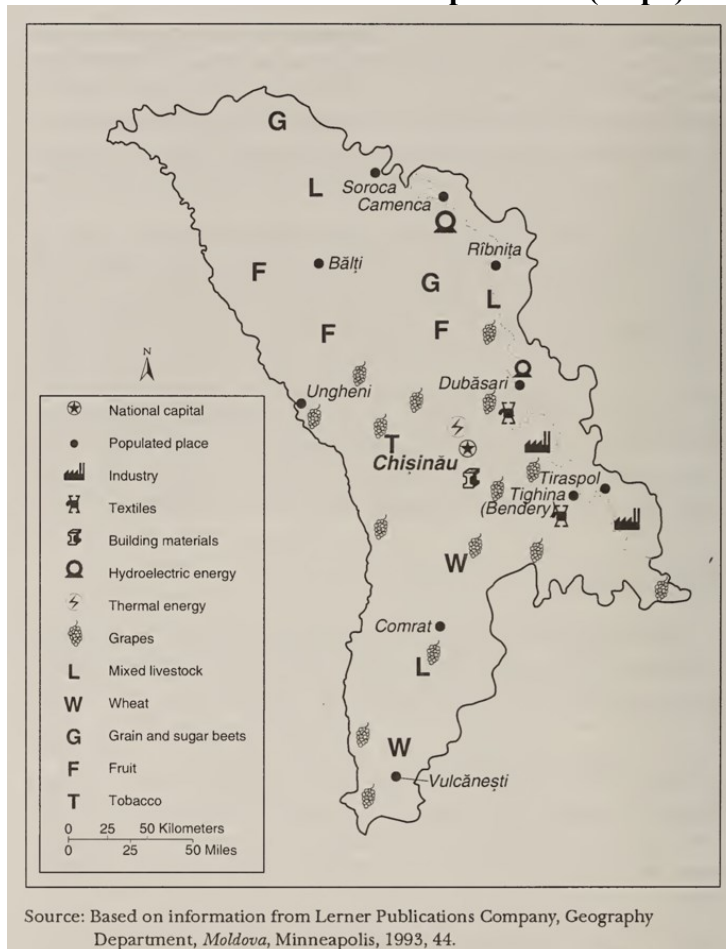

Figure 13. Historical Romanian-Speaking Regions in Southeastern Europe

Пříloha č. 5: Pomník generálu Suvorovi v Tiraspolu (fotografie).

Пříloha č. 6: Ekonomická mapa MSSR (mapa).

Пříloha č. 7: Billboard u silnice směrem z Tiraspolu (fotografie).

Пříloha č. 8: Tváře vítězství (fotografie).

Пříloha č. 9: „Pamatujeme si svoji historii!“ (fotografie).

Пříloha č. 10: „V jednotě s Ruskem“ (fotografie).

Пříloha č. 11: Fakulta medicíny (fotografie).

Пříloha č. 12: Palác republiky (fotografie).

Příloha č. 13: „Republika – Naše hrdost!“ (fotografie).

Příloha č. 14: „Всёчно nejlepší, republiko“ (fotografie).

Пříloha č. 15: „Jednej s druhými tak...“ (fotografie).

Пříloha č. 16: Bender – město vojenské славы (fotografie).

Příloha č. 17: Den osvobození Tiraspolu (fotografie).